

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**Програма
науково-практичної конференції
“Управління фінансово-економічною безпекою”**

Суми – 2009

ВИНИКНЕННЯ, СУЧАСНИЙ СТАН І МОЖЛИВІ НАПРЯМКИ ПОДАЛЬШОГО РОЗВИТКУ НАУКИ. ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ (ЕКОСЕСТЕЙТ)

*Сінченко Ю.П., ст. викладач кафедри права
Сумський державний університет*

Кожна наука має теоретичне та практичне обґрунтування свого виникнення, власну структуру, філософію, методологію та методику практичного використання. Наприклад, наука про управління набула статусу лише у ХХ ст., хоча на практиці застосовувалася впродовж всього існування людства. Згодом, в цій науці виокремилась Теорія управління економікою (в одному з перекладів – управління господарством). Ця наука продовжує удосконалюватися, набуваючи нових граней. Нині вона торкнулася й знань про безпеку, зокрема – економічну.

Економічна безпека держави або екосестейт, як наука, набула визнання і почала розвиватися в Україні з кінця 90-х років ХХ століття. Назва науки походить від англійської “economic security of state” – економічна безпека держави, скорочено – екосестейт.

Ця досить нова наука вже пододала фази невизнання і стає дедалі зрозумілішою для пересічного українця. Основні засади цієї науки викладаються не лише у спеціальних, а й у загальноосвітніх вищих навчальних закладах.

Потреба у фахівцях зростає і наука набуває своєї повноцінності.

Об'єктом дослідження науки екосестейт є безпека держави, суспільства, регіонів, підприємств і окремих громадян, предметом дослідження виступає економічна безпека, а завданням – забезпечення економічної безпеки.

Економічна безпека та стабільність розвитку будь-якої держави залежить від господарської діяльності, тобто від суб'єктів господарювання. Тому самостійним розділом науки екосестейт виокремилася – Економічна безпека підприємства. На будь-якій стадії виробничо-господарської діяльності можуть виникати ситуації, які безпосередньо впливають на стан виробництва. Успіх подолання таких ситуацій залежить від рівня економічної безпеки підприємства.

Серед вітчизняних і зарубіжних вчених-економістів немає єдиного визначення терміну “економічна безпека підприємства”. В той же час, принципових розходжень у підходах до трактування змісту даної економічної категорії не спостерігається. Найбільш поширеним є визначення економічної безпеки підприємства як стану ефективного використання його ресурсів (капіталу, персоналу, інформації, технології, правового забезпечення) і існуючих ринкових можливостей, що дозволяє запобігти внутрішнім і

зовнішнім негативним впливам (загрозам) і забезпечити його тривале виживання і стійкий розвиток на ринку відповідно до обраної мети.

Практика і наукові дослідження свідчать, що проблеми економічної безпеки підприємства ще недостатньо розроблені. До цих пір відсутня методологія визначення чинників забезпечення економічної безпеки, а також правова база регулювання цих питань, і в цілому концепція економічної безпеки підприємств.

Таким чином, недостатня розробка проблеми економічної безпеки підприємства, її доцільність і затребуваність дають неабиякий простір для подальшого розвитку цієї науки.

Обґрунтовану дискусію може викликати вже сама назва “Економічна безпека підприємства”. Чому тільки підприємства? Об’єктом захисту економічних інтересів можуть бути й інші суб’єкти господарювання. Ст. 80 Цивільного кодексу України (далі ЦКУ) дає таке визначення юридичної особи: “Юридичною особою є організація, створена і зареєстрована у встановленому законом порядку”.

Ст. 83 ЦКУ визначає, що юридичні особи можуть створюватися у формі товариств, установ та в інших формах, встановлених законом.

Ст. 55 Господарського кодексу України (далі ГКУ) суб’єктами господарювання визначає господарські організації – комунальні та інші підприємства. В ст. ст. 62, 63 ГКУ дається визначення і види підприємств.

Із сказаного зрозуміло, що поняття юридичної особи значно ширше, ніж тільки підприємство. Наприклад, навчальний заклад є юридичною особою, є організацією, але не є підприємством, в той же час його діяльність пов’язана з науковими відкриттями, винаходами, що потребують патентування, становлять комерційну, а то й державну таємницю і потребують забезпечення економічної безпеки. То може більш логічно було б говорити про Економічну безпеку організацій, вкладаючи в це поняття всіх юридичних осіб.

Екосестейт як наука повинна мати власну методологію, що вивчає загальні та окремі методи наукових досліджень, власні принципи та підходи з метою надання науково-обґрунтованих понять, що складають її відміни від інших наук.

Фундаментальна наука переймається глобальними проблемами, а прикладна – сьогоденням та близькою перспективою. Наука про безпеку – прикладна наука, вона ледь не єдина з наук, яка повинна мати якомога менші прогалини та відхилення. Кожен наступний день висуває перед цією наукою нові завдання, а тому праця над поглибленням науки про екосестейт продовжується. Основне переглянути існуючі підходи до побудови системи безпеки підприємств практично у всіх сферах їх діяльності з метою створення надійної комплексної системи безпеки.

НЕДОБРОСОВІСНА КОНКУРЕНЦІЯ ЯК ОДНЕ З ПРАВОПОРУШЕНЬ АНТИМОНОПОЛЬНО-КОНКУРЕНТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

*Бурбика М.М., канд. юрид. наук,
доцент кафедри права СумДУ,
заступник прокурора Сумської області*

До порушень антимонопольно-конкурентного законодавства відносяться неправомірні дії, які відносяться до основних чотирьох груп: зловживання у сфері антимонопольного законодавства, неправомірні угоди, дискримінація суб'єктів господарювання, правопорушення у сфері антиконкурентного законодавства, тобто недобросовісна конкуренція. Тому метою цієї доповіді є саме розкриття правопорушень у сфері недобросовісної конкуренції.

У соціально-економічному розвитку Україна сьогодні перебуває на етапі переходу до ринкової економіки, що, як засвідчує світовий досвід, не може існувати без конкуренції. Адже остання дуже важлива для становлення і розвитку економіки нашої держави загалом. Конкуренція є невіддільною складовою підприємницької діяльності. Це підтверджується тим, що, з одного боку, підприємницька діяльність здійснюється з метою одержання прибутку, і це обґрунтовує прагнення підприємця до пошуку оптимальних економічних рішень для того, щоб вироблені ним товари і послуги користувалися попитом у споживачів. З іншого боку, оскільки в умовах ринку до описаної ситуації прагне кожний суб'єкт підприємницької діяльності, великий прибуток одержить той, що зробить свій товар конкурентноздатним. У цьому розумінні конкуренція завжди є необхідною умовою підприємницької діяльності в суспільстві, а отже, і ринкової економіки, заснованої на товарному виробництві й обміні.

Однак змагальність у середовищі суб'єктів підприємницької діяльності за споживчий попит на ринку може здійснюватись як добросовісно, на чесних звичаях ділового обороту, так і такими методами суперництва, що завдають шкоди підприємцям, споживачам і суспільству загалом. У цьому разі йдеться про недобросовісну конкуренцію – явище небажане для української держави в період побудови ринкових відносин, що відповідають світовим стандартам.

Останніми роками в Україні у сфері законодавчого регулювання проблем конкуренції зроблено значні кроки. З прийняттям 7 червня 1996 р. Закону України “Про захист від недобросовісної конкуренції” на законодавчому рівні було запроваджено визначення поняття недобросовісної конкуренції: це будь-які в конкуренції, що суперечать правилам, торговим та іншим чесним звичаям у підприємницькій діяльності.

Таке саме визначення міститься і у ст. 32 ГКУ.

У гл. 2-4 зазначеного Закону визначаються дії, що становлять недобросовісну конкуренцію. Разом з тим названі безпосередньо в Законі дії не є винятково недобросовісною конкуренцією. Так, в одній із праць Н.О. Санахметової недобросовісна конкуренція визначається як будь-яке поведіння, метод конкурентної боротьби, що суперечать звичаям чесної підприємницької практики, пов'язані з порушенням прийнятих на ринку норм та правил і спостерігаються у відносинах між конкуруючими суб'єктами.

Недобросовісною конкуренцією визнаються:

- неправомірне використання ділової репутації суб'єкта господарювання;
- створення перешкод суб'єктам господарювання у процесі конкуренції та досягнення неправомірних переваг у конкуренції;
- неправомірне збирання, розголошення та використання комерційної таємниці;
- інші дії, що суперечать правилам, торговим та іншим чесним звичаям у підприємницькій діяльності.

Недобросовісна конкуренція зумовлює юридичну відповідальність осіб, якщо їх дії негативно впливають на конкуренцію на території України незалежно від того, де вчинено такі дії.

До першого виду правопорушень належить неправомірне використання ділової репутації суб'єкта господарювання.

Відповідно до ст. 33 ГКУ неправомірним використанням ділової репутації суб'єкта господарювання визнаються:

- неправомірне використання чужих позначень, рекламних матеріалів, упаковки;
- неправомірне використання товару іншого виробника;
- порівняльна реклама.

У гл. 2 Закону України "Про захист від недобросовісної конкуренції" міститься перелік дій, що вважаються неправомірним використанням ділової репутації суб'єкта господарювання.

Неправомірним є використання без дозволу уповноваженої не та особи чужого імені, комерційного найменування, торговельної марки, інших позначень, а також належних іншій особі рекламних матеріалів тощо, що може призвести до плутання з діяльністю іншого суб'єкта господарювання, який має пріоритет щодо їх використання.

Використання в комерційному найменуванні власного імені громадянина правомірне, якщо до власного імені додається будь-який відмітний елемент, що виключає плутання з діяльністю іншого суб'єкта господарювання.

Неправомірним використанням товару іншого виробника вважається введення в господарський обіг під своїм позначенням товару іншого

виробника шляхом змін чи зняття позначень виробника без дозволу уповноваженої на те особи.

Копіюванням зовнішнього вигляду товару є відтворення зовнішнього виробу іншого суб'єкта господарювання і введення його в господарський обіг без однозначного зазначення виробника копії, що може призвести до плутання з діяльністю іншого суб'єкта господарювання.

Порівняльною є реклама, що містить порівняння з товарами (роботами, послугами) чи діяльністю іншого суб'єкта господарювання. Не визнається неправомірним порівняння в рекламі у випадках, передбачених законом. У ст. 7 Закону України "Про захист від недобросовісної конкуренції" зазначається, що не визнається неправомірним порівняння в рекламі, якщо наведені відомості про товари, роботи, послуги підтверджені фактичними даними, достовірні, об'єктивні, корисні для інформування споживачів.

Другий вид порушень становить створення перешкод суб'єктам господарювання у процесі конкуренції. У ст. 34 ГКУ визначається, що перешкодами у процесі конкуренції вважаються дискредитація суб'єкта господарювання, нав'язування споживачам примусового асортименту товарів (робіт, послуг), схиляння до бойкоту суб'єкта господарювання або дискримінації покупця (замовника) чи до розірвання договору з конкурентом, підкуп працівника постачальника або покупця (замовника).

У гл. 3 Закону України "Про захист від недобросовісної конкуренції" міститься перелік дій, що вважаються створенням перешкод суб'єктам господарювання у процесі конкуренції.

Дискредитацією суб'єкта господарювання є поширення в будь-якій формі неправдивих, неточних або неповних відомостей, пов'язаних з особою чи діяльністю суб'єкта господарювання, які завдали або могли завдати шкоди діловій репутації суб'єкта господарювання.

Купівлею-продажем товарів, виконанням робіт, наданням послуг із примусовим асортиментом є купівля-продаж одних товарів, виконання робіт, надання послуг за умови купівлі-продажу інших товарів, виконання робіт, надання послуг, не потрібних споживачу або контрагенту.

Схилянням до бойкоту суб'єкта господарювання вважається спонукання конкурентом іншої особи безпосередньо або через посередника до відмови від встановлення договірних відносин із цим суб'єктом господарювання.

Схилянням постачальника до дискримінації покупця є спонукання безпосередньо або через посередника до надання постачальником конкуренту покупця певних переваг без достатніх на це підстав.

Схилянням суб'єкта господарювання до розірвання договору з конкурентом іншого суб'єкта господарювання вважається вчинене з корисливих мотивів або в інтересах третіх осіб спонукання суб'єкта

господарювання – учасника договору до невиконання або виконання в неналежний спосіб договірних зобов'язань перед цим конкурентом шляхом надання або пропонування суб'єкту господарювання – учаснику договору безпосередньо або через посередника матеріальної винагороди, компенсації чи інших переваг.

Підкуп працівника постачальника – це надання або пропонування йому конкурентом покупця (замовника) безпосередньо або через посередника матеріальних цінностей, майнових або немайнових благ за неналежне виконання або невиконання працівником постачальника службових обов'язків, що впливають з укладеного чи пов'язані з укладенням між постачальником і покупцем договору поставки товарів, виконання робіт, надання послуг, що призвело або могло призвести до отримання конкурентом покупця (замовника) певних переваг перед покупцем (замовником).

Підкуп працівника покупця (замовника) – це надання або пропонування йому конкурентом постачальника безпосередньо або через посередника матеріальних цінностей, майнових чи немайнових благ за неналежне виконання або невиконання працівником покупця (замовника) службових обов'язків, що впливають з укладеного або пов'язані з укладенням між постачальником і покупцем договору поставки товарів, виконання робіт, надання послуг, що призвело або могло призвести до отримання конкурентом постачальника певних переваг перед постачальником.

До другого виду правопорушень належить також досягнення неправомірних переваг у конкуренції. Відповідно до ст. 35 ГКУ досягненням неправомірних переваг у конкуренції є отримання певних переваг стосовно іншого суб'єкта господарювання шляхом порушення законодавства, яке підтверджене рішенням відповідного органу державної влади.

До третього виду правопорушень належать неправомірне збирання, розголошення та використання відомостей, що є комерційною таємницею.

Згідно зі ст. 36 ГКУ пов'язані з виробництвом, технологією, управлінням, фінансовою та іншою діяльністю суб'єкта господарювання відомості що не є державною таємницею і розголошення яких може завдати шкоди інтересам суб'єкта господарювання, можуть бути визнані його комерційною таємницею. Склад і обсяг відомостей, що становлять комерційну таємницю, а також спосіб їх захисту визначаються суб'єктом господарювання.

У гл. 4 Закону України “Про захист від недобросовісної конкуренції” визначаються дії, що є неправомірними щодо комерційної таємниці.

Неправомірним збиранням відомостей, що становлять комерційну таємницю, вважається здобуття протиправним способом зазначених

відомостей, якщо це завдало чи могло завдати шкоди суб'єкту господарювання.

Розголошенням комерційної таємниці є ознайомлення іншої особи без згоди уповноваженої на те особи з відомостями, що відповідно до закону становлять комерційну таємницю, особою, які ці відомості були довірені у встановленому законом порядку або стали відомі у зв'язку з виконанням службових обов'язків, якщо це завдало чи могло завдати шкоди суб'єкту господарювання.

Схиляння до розголошення комерційної таємниці – спонукання особи, якій були довірені у встановленому порядку або стали відомі у зв'язку з виконанням службових обов'язків відомості, що відповідно до закону становлять комерційну таємницю, до розкриття цих відомостей, якщо це завдало чи могло завдати шкоди суб'єкту господарювання.

Неправомірним використанням комерційної таємниці є впровадження у виробництво або врахування при плануванні чи здійсненні підприємницької діяльності без дозволу уповноваженої на те особи неправомірно здобутих відомостей, що становлять відповідно до закону комерційну таємницю.

За неправомірне збирання, розголошення або використання відомостей, що становлять комерційну таємницю, винні особи несуть відповідальність, що встановлюється законом.

Наведу лише окремі приклади недобросовісної конкуренції.

За звітом Сумського обласного територіального відділення Антимонопольного комітету України за 2008 рік Територіальним відділенням проведено 17 перевірок дотримання законодавства про захист економічної конкуренції, в тому числі 11 перевірок суб'єктів господарювання та 6 перевірок державних органів. За результатами цих перевірок розпочато було 6 справ про порушення законодавства про захист економічної конкуренції та надано 6 рекомендацій щодо припинення дій (бездіяльності), що містили ознаки таких правопорушень.

Крім того, внаслідок безпосереднього виявлення ознак порушень законодавства про захист економічної конкуренції працівниками територіального відділення, в тому числі на основі аналізу інформації про стан ринків, розпочато розгляд 51 справи про правопорушення.

Сумське територіальне відділення порушило справу за ознаками недобросовісної конкуренції з боку ЗАТ “Барвінок”, яке діє на ринку ритуальних послуг. Як встановило відділення, Товариство вчиняло дії, які могли завдати шкоди діловій репутації конкурента, а саме: поширювало неправдиві відомості, пов'язані з діяльністю на зазначеному ринку ПП “Корунд” та з особою його керівника.

СТРАТЕГІЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЛЕЖНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Куліш А.М., к. юрид. наук, доцент
завідувач кафедри права СумДУ

Як зазначає Судакова О.І. економічна, організаційна і політична системи суспільства безпосередньо залежать від його господарської діяльності. Економічна безпека незалежно від суб'єктів господарювання має багатоаспектне тлумачення. На будь-якому рівні ієрархії виробничо-господарської діяльності можуть виникати ситуації, які безпосередньо впливають на стан виробництва, часто незалежно від самого товаровиробника.

Гречко Д.В. поняття економічної безпеки підприємства розглядає з декількох позицій. З позиції різних агентів ринку, що взаємодіють з підприємством (споживачів, суміжників, податкових, кредитних органів і т.д.) оцінка повинна дати відповідь на питання, наскільки надійно підприємство як партнер в економічних відносинах і чи доцільно продовжувати ці відносини. В цьому випадку можна визначити, що економічна безпека підприємства є комплексним віддзеркаленням ступеня надійності підприємства як партнера у виробничих, фінансових, комерційних і інших економічних відносинах за певний проміжок часу.

На думку Гречко Д.В. з позиції самого підприємства оцінка економічної безпеки полягає у визначенні рівня захищеності його потенціалу (виробничо-технічного, фінансового, соціального і т.д.) і тенденцій його зміни. При цьому під економічною безпекою підприємства слід розуміти захищеність його потенціалу (виробничого, організаційно-технічного, фінансово-економічного, соціального) від негативної дії зовнішніх і внутрішніх чинників, прямих або непрямих економічних погроз, а також здібність суб'єкта до відтворення.

Рівень економічної безпеки підприємства залежить від того, наскільки ефективно його керівництво і фахівці будуть здатні уникнути можливих погроз і ліквідувати шкідливі наслідки окремих негативних складових зовнішнього і внутрішнього середовища.

Шкурупій А.В. функціональні складові економічної безпеки підприємства вбачає в такому вигляді:

1. *Фінансова складова* - досягнення найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів.
2. *Інтелектуальна й кадрова складові* - розвиток інтелектуального потенціалу підприємства, ефективне управління персоналом.
3. *Техніко-технологічна складова* - рівень застосування технологій, що відповідають сучасним світовим аналогам щодо оптимізації витрат ресурсів.

4. *Політико-правова складова* - правове забезпечення діяльності підприємства і дотримання чинного законодавства.
5. *Інформаційна складова* - інформаційно-аналітичне забезпечення усієї діяльності підприємства.
6. *Екологічна складова* - мінімізація забруднення довкілля.
7. *Силова складова* - забезпечення фізичної безпеки працівників (керівників) підприємства і збереження його майна.

Розробляючи стратегію розвитку того чи іншого суб'єкта господарювання, в першу чергу розробляють і обґрунтовують прогноз ринкової ситуації на передбачуваний період. Від багатоаспектних зовнішніх і внутрішніх факторів, їх впливу, зокрема характеристики і структури потреб ринку і прогнозних можливостей їх вирішення, у виборі форм і шляхів їх вирішення великою мірою залежатиме економічна безпека різнорівневих суб'єктів господарювання як підприємства, галузі, так і народного господарства в цілому. Рівень економічної безпеки підприємства також залежить від ефективності керівництва, гнучкого управління, вибору самої системи управління та кваліфікації спеціалістів.

Обґрунтування стратегії забезпечення належної економічної безпеки підприємства базується на проведенні системного аналізу його виробничої діяльності за відповідний період та плануванні системи заходів, які б у прогнозованому періоді гарантували стабільність роботи підприємства та перспективу його розвитку.

Чинники, що формують відповідний рівень економічної безпеки підприємства, різноманітні і в кожній галузі виробництва мають свою специфіку. Однак є загальні типові чинники, які впливають на належний рівень економічної безпеки підприємства незалежно від форм власності й галузі виробництва. Охарактеризуємо їх.

1. *Безпосередні чинники виробництва* - це основні чинники, що безпосередньо забезпечують діяльність виробництва. Сюди зараховують: безпосереднє розміщення підприємства (територія); наявні природні ресурси та умови їх розміщення на цій території, доступність їх використання та якісні показники; наявність трудових ресурсів, їх освітньо-кваліфікаційний рівень; наявна виробнича інфраструктура, можливий обсяг її використання; соціально-економічна інфраструктура і рівень забезпечення населення.

2. *Стабільний попит на продукцію* - чинник, який відіграє також важливу роль у рівномірному пропозиційному розвитку виробництва. Він охоплює: укладені довготермінові контракти на реалізацію продукції з її споживачами; рівень конкурентоспроможності продукції, що виробляється; якісно-гарантійні показники виробів; обґрунтовані прогнози на стабільність ринку щодо певного виду продукції; державне та регіональне замовлення на виготовлену продукцію.

3. *Надійність постачальників*, в першу чергу основної сировини і матеріалів. Для цього потрібно: мати довготермінові договори на поставку необхідної сировини і матеріалів, враховуючи терміни поставки і їх якісні показники; знати можливості постачальників і не допускати монопольності в їх поставках, як правило, потрібно мати 3-4 і більше постачальників сировини і матеріалів, щоб була гарантованість цінової політики на сировину, матеріали й інші комплектуючі вироби.

4. *Зовнішня конкуренція* на продукцію, яка йде на експорт. Продукція має: відповідати міжнародним стандартам; за якісними показниками і сервісним обслуговуванням бути конкурентноспроможною; мати обґрунтовану прогностичну перспективу; бути конкурентноспроможною щодо продукції, яка імпортується в нашу країну з метою скорочення введення в Україну продукції, яка може виготовлятися своїми підприємствами.

5. *Державне економічне регулювання діяльності підприємства* полягає: в захисті власного товаровиробника, незалежно від форм власності на засоби виробництва; регулюванні державної податкової політики; сприянні виробництва, враховуючи економічні територіальні та інші аспекти; сприянні виробництва продукції, яка ввозиться як критичний імпорт; державному замовленні на товари, які фінансуються за рахунок бюджету і скорочення імпорту на ці товари.

6. *Надійний захист комерційної таємниці*. Держава повинна гарантувати таємницю на науково-технічні досягнення, розробку нових технологій, інтелектуальну власність, "ноу-хау", в тому числі й комерційні таємниці.

7. *Компетентність керівництва підприємства*. Найважливіші чинники, які можуть найбільш активно впливати на належний рівень економічної безпеки підприємства, - це високий професіоналізм керівництва і команди його менеджерів (висококваліфіковані кадри; система підготовки і форми навчання кадрів; створення для кадрів відповідних виробничих і соціально-економічних умов).

Є ще й інші чинники економічної безпеки підприємства, які не пов'язані з безпосередньою виробничою діяльністю, але чинять суттєвий вплив на стан виробництва. Вони пов'язані з поведінкою окремих людей, їх мораллю, духовністю (розкрадання, шахрайство, обдурювання, убивство тощо). Всі перераховані вище чинники потрібно реалізовувати відповідно до чинного законодавства, спрямовувати їх на реалізацію виробничої стратегії, досягнення належного рівня економічної безпеки кожного суб'єкта господарювання.

Як зазначає Судакова О.І., Гречко Д.В. кожне підприємство розробляє власну довгострокову стратегію формування високого рівня економічної безпеки підприємства. За основу такої програмної довгострокової стратегії

беруться основні чинники, що формують належний рівень економічної безпеки підприємства. До них можуть включатися окремі чинники, які мають конкретне і безпосереднє значення тільки для певного господарюючого суб'єкта. Така довгострокова стратегія економічної безпеки підприємства має включати певні додаткові параметри, які гарантують як внутрішню, так і зовнішню економічну безпеку. До них слід зарахувати такі:

1. *Надійне електропостачання.* Як правило, щоб гарантувати надійну роботу підприємства необхідно мати два джерела електропостачання. А на особливо важливих виробництвах має бути передбачене власне резервне джерело електропостачання (дизель-електростанція).
2. *Резервне теплопаропостачання,* якщо підприємство підключене до районної теплоцентралі.
3. *Технічна, технологічна і питна вода,* яка використовується на виробничі цілі в більшості підприємств: має бути власне джерело води, а якщо вода використовується з центрального водопроводу, то відповідний резерв води.
4. *Страховий запас відповідних матеріально-сировинних і технічних ресурсів,* який має бути створений на підприємствах, що сприятиме стабільній роботі підприємства за певних ситуацій.
5. *Платоспроможність споживачів* продукції підприємства, яке повинне володіти ситуацією.
6. *Надійність транспортних засобів* з доставки матеріальних ресурсів і постачання продукції споживачам.
7. *Передбачені заходи з охорони ресурсів і матеріальних цінностей, складських приміщень, організована охорона всього підприємства.* З цією метою мають бути створені відповідні засоби як внутрішньої, так і зовнішньої інформації і сигналізації.

У програму можуть включатися й інші заходи залежно від специфіки діяльності суб'єкта господарювання. Розроблена власна довгострокова програма стратегії формування високого рівня економічної безпеки підприємства, після відповідного обговорення і погодження, затверджується керівником підприємства і є обов'язковою для всіх працівників, яких вона стосується. Глибоко продумана стратегічна програма сприяє стабільній роботі підприємства і гарантує високий рівень його економічної безпеки.

Така довгострокова програма має підтримуватись відповідними матеріальними і фінансовими ресурсами. Як правило, контроль за її виконанням здійснює один із заступників керівника підприємства.

У масштабі держави, як показала життєва практика, об'єктивно необхідна обґрунтована національна програма антикризового господарювання як важлива складова економічної безпеки вітчизняних підприємств і організацій. Вона має базуватися на функціональних складових економічної безпеки підприємства.

ОКРЕМІ ПИТАННЯ БЕЗПЕКИ ІНДИВІДУУМА, ПІДПРИЄМСТВА І ДЕРЖАВИ

Пахомов В.В., к. юрид. наук,
доцент кафедри права СумДУ

Як зазначає Жаліло А. в загальному розумінні безпека - це низький рівень загроз, які можуть перешкоджати стійкому функціонуванню певного суб'єкта. Безпека має два виміри. Людина може відчувати себе безпечно, якщо справджуються дві головні передумови. По-перше, вона повинна відчувати себе безпечно в конкретний момент у даному місці. По-друге, і головне, — вона повинна мати впевненість у власній безпеці в майбутньому, тобто повинні бути певні передумови для відтворення ситуації безпеки у майбутньому. Якщо переходити до контексту економіки як динамічної системи, що, як відомо, розвивається за рахунок власних вбудованих механізмів, поняття безпеки тут буде адекватним поняттю стійкості процесу суспільно-економічного відтворення.

Отже, поняття економічної безпеки країни ми трактуємо як складну багатофакторну категорію, яка характеризує здатність національної економіки до розширеного самовідтворення з метою збалансованого задоволення потреб власного населення держави на якомусь визначеному рівні, з метою протистояння дестабілізуючій дії різноманітних чинників, внутрішніх та зовнішніх, а також з метою забезпечення конкурентоспроможності національної економіки у світовій системі господарювання.

Використання саме категорії економічного відтворення дозволяє надати економічній безпеці третього часового виміру, тобто оцінити, наскільки поточний стан справ містить передумови для забезпечення стійкості економічної безпеки у майбутньому. Крім того, застосування категорії відтворення дозволяє додати поняттю економічної безпеки активного звучання, тому що процес суспільного відтворення, як відомо, є результатом індивідуальних відтворювальних процесів економічних суб'єктів різних рівнів у певному економічному середовищі та під впливом певної економічної політики держави.

Отже, економічна безпека країни в цьому разі може трактуватися як поєднання економічної безпеки держави, тобто безпеки макrorівня, і економічної безпеки економічних суб'єктів, тобто безпеки мікрорівня. Причому тут важливо зауважити, що як

безпека держави, так і безпека мікрорівня, припустимо — підприємств, певний час можуть забезпечуватись окремо або навіть за рахунок одна одної. Водночас у стратегічному плані це — не лише взаємопов'язані, а й неподільні поняття. На нашу думку, саме суперечність між безпеками двох рівнів - безпекою макрорівня і безпекою мікрорівня — якраз і є головною проблемою економічної безпеки України на сучасному етапі.

Використовуючи викладені підходи, можна сьогодні говорити про низку загроз економічній безпеці України, які значною мірою виникли саме внаслідок заходів, ужитих у процесі економічного реформування. Згадаю лише про найважливіші з них.

Це — деформація промислової структури, яка на сьогодні, на жаль, не містить матеріальних передумов для переходу до економічного зростання, а конкуренція з товарами зарубіжного виробництва є фактично нерівноправною для вітчизняних товаровиробників та виступає загрозою економічній безпеці мікрорівня. Це — наслідки монетарної стабілізації, під час якої відбулося розшарування грошового обігу і безпека макрорівня була досягнута за рахунок погіршення умов безпеки підприємств унаслідок переміщення диспропорцій на мікрорівень і додаткового навантаження на їх фінанси.

Можна говорити також про бюджетну політику, в якій, на жаль, сьогодні переважає фіскальна функція, і, на нашу думку, дуже мало уваги приділяється регулятивній та перерозподільчій ролі бюджетної політики.

На тлі цих і багатьох інших процесів сьогодні відбувається рух приватних економічних суб'єктів до посилення їх власної економічної безпеки. А оскільки такого середовища, яке сприяло б координації інтересів цих приватних суб'єктів, не сформовано, то цей рух до індивідуальної безпеки спричинив погіршення стану економічної безпеки держави на макрорівні і відбулося зниження реального рівня регульованості економіки. (Жаліло А.)

З одного боку, те що під час приватизації переважали кількісні орієнтири, призвело до того, що при цьому досить часто не утворювалося ефективних власників, не відбулося групування підприємств і переплетення капіталів, не було інших форм корпоративної організації, які сприяли б координації інтересів мікро-

та мезорівнів і збільшенню стійкості відтворювальних процесів мікрорівня.

З другого боку, нерозвиненість інституційної системи реалізації державної влади, непрозорість економічної політики досить часто ставали вагомими чинниками нестабільності та непевності економічних стратегій підприємств. Отже, досить часто, як визнають самі підприємці, взаємодія з “тіньовим” сектором та корумпованими чиновниками сприймається ними як більш стабільна форма відносин, ніж абсолютно легальна діяльність, яку сьогодні можуть собі дозволити лише дуже стійкі підприємства.

Не можна не згадати також про ще один тип суперечностей - між інтересами економічної безпеки індивідуума, підприємств і держави. Погіршення якості життя населення, зростання невизначеності соціального статусу багатьох верств населення також є загрозою економічній безпеці. Адже насамперед вони знижують легітимність і ефективність економічної політики держави, а також призводять до поширення кримінальної та “тіньової” діяльності.

Отже, ключову ланку забезпечення економічної безпеки України ми вбачаємо саме в узгодженні її трьох рівнів - безпеки індивідуума, підприємства і держави. Причому провідною на даному етапі, в ситуації руйнації економічної системи, має бути саме безпека підприємств - головної ланки економічної системи. Тобто, необхідно мінімізувати загрози діяльності підприємств з боку як кримінальних та “тіньових” структур, так і офіційної політики. Підприємства повинні мати змогу розробляти власну стабільну перспективну стратегію своєї діяльності. Відповідно моніторинг і система індикаторів стану економічної безпеки також мають включати як ключові індикатори економічної безпеки саме економічних суб'єктів - підприємств і їхніх об'єднань. І тому найактуальнішою для обговорення за нашим “круглим столом” видається проблема співвідношення і зміцнення економічної безпеки індивідуума, підприємства і держави.

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ АНТИМОНОПОЛЬНОГО-КОНКУРЕНТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Горева Є.Ю., викладач кафедри права
Сумський державний університет

Неможливо протидіяти зловживанню монополюним становищем на ринку, анти конкурентним узгодженим діям, дискримінації суб'єктів господарювання лише законодавчими заборонами.

Задля цього потребує розроблення правових механізм, покликаний сприяти підтримуванню і заохоченню конкуренції, запобігання монополюній практиці та штучним обмеженням розвитку конкуренції і протидіяти порушенням антимонополюно-конкурентного законодавства.

Одним із найважливіших елементів правового забезпечення протидії порушенням антимонополюно-конкурентного законодавства в господарській діяльності є система охоронних засобів правового впливу, що застосовуються за такі правопорушення.

Згідно зі ст. 51 Закону України «Про захист економічної конкуренції» порушення законодавства про захист економічної конкуренції зумовлює відповідальність, встановлену законом.

За порушення антимонополюно-конкурентного законодавства можливе застосування заходів адміністративної, цивільно-правової відповідальності, а також двох специфічних санкцій у вигляді накладання Антимонополюним комітетом штрафів і примусового поділу монополюних утворень.

Відшкодування збитків передбачено як основну цивільно-правову санкцію за порушення антимонополюно-конкурентного законодавства.

Найпоширенішою санкцією за порушення антимонополюно-конкурентного законодавства є накладання штрафів на підприємців Антимонополюним комітетом України. Зі ст. 52 Закону України «Про захист економічної конкуренції» впливає, що органи з Антимонополюного комітету України накладають штрафи на об'єднання, суб'єктів господарювання: юридичних осіб і фізичних осіб; групу суб'єктів господарювання – юридичних та/або фізичних осіб, що відповідно до ст. 1 Закону України визначаються суб'єктами господарювання.

Стаття 50 Закону України передбачає перелік порушень законодавства про захист економічної конкуренції.

Ними вважаються:

- антиконкурентні узгодженні дії;
- зловживання монополюним (домінуючим) становищем;
- антиконкурентні дії органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю;

- невиконання рішення, попереднього рішення органів Антимонопольного комітету України або їх виконання не в повному обсязі.

Перелік порушень законодавства про захист економічної конкуренції не є вичерпним.

За порушення законодавства про захист економічної конкуренції до суб'єктів господарювання «підприємництва» застосовуються відповідні санкції.

Охарактеризуємо основні з них:

1. Штрафи. Відповідно до ст. 52 Закону України «Про захист економічної конкуренції» штрафи накладають органи Антимонопольного комітету на об'єднання, суб'єктів господарювання за такі порушення:

- антимонопольні узгоджені дії; зловживання монополією (домінуючим становищем); невиконання рішення, попереднього рішення органів Антимонопольного комітету або виконання їх в повному обсязі.

- узгоджені дії суб'єктів господарювання, заборонені ч.5 ст. 10 Закону; обмежувальну та дискримінаційну діяльність, заборонену ч.2 ст.18, ст. 19 і 20 Закону; недодержання умов, передбачених п.2 ч.3 ст. 22 Закону; порушення положень узгоджених з органами Антимонопольного комітету України установчих документів суб'єктів господарювання, створеного в результаті концентрації, якщо це призводить до обмеження конкуренції;

- обмежувальну діяльність, заборонену ч.1 ст. 18 Закону; неподання інформації Антимонопольному комітету України, його територіальному відділенню у строки, встановленні органами Антимонопольного комітету України, головою його територіального відділення чи нормативно-правовими актами; подання інформації в неповному обсязі Антимонопольному комітету України, його територіальному відділенню у строки, встановленні органами Антимонопольного комітету України, головою його територіального відділення чи нормативно-правовими актами; подання недостовірної інформації антимонопольному комітету України його територіальному відділенню; створення перешкод працівникам Антимонопольного комітету України, його територіального відділення під час перевірок, огляду, вилучення чи накладання арешту на майно, документи предмети чи інші носії інформації.

Перелік штрафів, перелічених вище, що накладаються на суб'єкти господарювання «підприємництва» відповідно до Закону України «Про захист економічної конкуренції» не є вичерпним.

2. Примусовий поділ. Як вид господарсько-організаційних санкцій за порушення законодавства про захист економічної конкуренції примусовий поділ застосовується антимонопольним комітетом тоді, коли суб'єкт

господарювання, що займає монопольне (домінуюче) становище на ринку, зловживає ним.

Примусовий поділ не застосовується в таких випадках:

- за неможливості організаційного або територіального відокремлення підприємств, структурних підрозділів чи структурних одиниць;
- за наявності тісного технологічного зв'язку підприємств, структурних підрозділів чи структурних одиниць (якщо обсяг продукції, яка вживається суб'єктом господарювання, перевищує 30% волового обсягу продукції підприємства, структурного підрозділу чи структурної одиниці).

Рішення органів Антимонопольного комітету України про примусовий поділ суб'єкта господарювання підлягає виконанню у встановлений строк, який не може бути менший від шести місяців.

3. Відшкодування шкоди. Особи, яким заподіяно шкоду внаслідок порушення законодавства про захист економічної конкуренції, можуть звернутися до суду, господарського суду із заявою про її відшкодування.

Шкода, заподіяна порушеннями законодавства про захист економічної конкуренції, передбаченими п.1,2,5,10,12,18, і 19 ст. 50 Закону України «Про захист економічної конкуренції», відшкодовується особою, яка вчинила порушення, у подвійному розмірі завданої шкоди.

4. Вилучення товарів. У разі встановлення факту неправомірного використання чужих позначень, рекламних матеріалів, упаковки або факту копіювання виробів заінтересовані особи можуть звернутися до Антимонопольного комітету України, його територіальних відділень зі заявою про вилучення товарів з неправомірно використаним позначенням або копій виробів іншого суб'єкта господарювання як у виробника, так і у продавця.

Порядок використання вилучених товарів визначає Кабінет Міністрів України.

Товари з неправомірно використаним позначенням та копії виробів іншого суб'єкта господарювання вилучаються тоді, коли можливість плутання з діяльністю іншого суб'єкта господарювання не може бути усунута в інший спосіб.

Зауважимо, що суб'єкта господарювання не можна притягнути до відповідальності за порушення законодавства про захист економічної конкуренції, якщо закінчився строк давності притягнення до відповідальності.

Строк давності притягнення до відповідальності за порушення законодавства про захист економічної конкуренції становить 5 років з дня

вчинення порушення, а в разі триваючого порушення — з дня закінчення вчинення порушення.

Строк давності притягнення до відповідальності за "порушення законодавства про захист економічної конкуренції, передбачений п. 13-16 ст. 50 Закону України «Про захист економічної конкуренції», становить 3 роки з дня вчинення порушення, а в разі триваючого порушення — з дня закінчення вчинення порушення.

Перебіг строку давності зупиняється на час розгляду органами Антимонопольного комітету України справи про порушення законодавства про захист економічної конкуренції.

Відповідно до Закону України «Про захист економічної конкуренції» посадові особи та інші працівники суб'єктів господарювання, працівники органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю несуть адміністративну відповідальність за порушення антимонопольно-конкурентного законодавства.

Так, згідно із законом посадові особи та інші працівники суб'єктів господарювання, працівники органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю несуть адміністративну відповідальність за правопорушення у вигляді неподання інформації Антимонопольному комітету України, його територіальному відділенню у встановлені органами Антимонопольного комітету України, головою його територіального відділення чи нормативно-правовими актами строки; подання інформації в неповному обсязі Антимонопольному комітету України, його територіальному відділенню у встановлені органами Антимонопольного комітету України, головою його територіального відділення чи нормативно-правовими актами строки; подання недостовірної інформації Антимонопольному комітету України, його територіальному відділенню; створення перешкод працівникам Антимонопольного комітету України, його територіального відділення під час перевірок, огляду, вилучення чи накладення арешту на майно, документи, предмети чи інші носії інформації.

Адміністративна відповідальність за такі порушення передбачена ст. 166¹-166⁴ Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі — КпАП України). Зловживання монопольним становищем на ринку і неправомірні угоди між підприємцями зумовлюють накладення штрафу на керівників (розпорядників кредитів) підприємств (об'єднань, господарських товариств тощо) у розмірі до 15 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, а на осіб, які займаються підприємницькою діяльністю, — до 30 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Дискримінація підприємців органами влади та управління спричинює накладення штрафу в розмірі до 15 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Порушення порядку подання інформації і виконання рішень Антимонопольного комітету України та його територіальних відділень карається накладенням штрафу на посадових осіб та керівників у розмірі до 7 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, а на осіб, які займаються підприємницькою діяльністю, — до 20 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Відповідно до ст. 24 і 25 Закону України «Про Антимонопольний комітет України» державні уповноважені й голови територіальних відділень Комітету в разі порушення антимонопольного законодавства складають і передають до судів протоколи про адміністративні правопорушення.

За порушення антимонопольного законодавства в Україні передбачена кримінальна відповідальність (ст. 230 Кримінального кодексу України). Так, умисне неподання або подання завідомо неправдивих документів чи іншої інформації Антимонопольному комітетові України або його територіальному відділенню, а також ухилення від виконання законних рішень цих органів, вчинене службовою особою органу державної влади, органу місцевого самоврядування, органу адміністративно-господарського управління і контролю, підприємства, установи, організації, якщо це було пов'язано з отриманням доходу у великих розмірах, караються штрафом від 100 до 200 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до 5 років або виправними роботами на строк до 2 років.

Великим розміром доходу вважається такий, що у 500 і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

Крім заходів відповідальності охоронні засоби, що застосовуються за порушення антимонопольного законодавства, включають і засоби захисту. Це спонукання Антимонопольним комітетом України та його територіальними відділеннями правопорушника до таких дій (бездіяльності):

- припинення незаконних дій (примушування до виконання обов'язків);
- відновлення первісного становища;
- припинення неправомірних угод між підприємцями;
- скасування або змінення прийнятих органами влади та управління неправомірних актів;
- здійснення примусового поділу монопольних утворень.

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЩОДО УЧАСТІ ЮРИДИЧНОЇ СЛУЖБИ В ЗБЕРІГАННІ МАЙНА СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ

Горевий В.І., доцент кафедри права
Сумський державний університет

Для здійснення і господарської і підприємницької діяльності необхідною передумовою є володіння суб'єктами господарювання засобами виробництва, майном, що використовується в процесі цієї діяльності.

Як зазначає Стефанчук Р.О., право власності у загальному трактуванні слід розуміти право особи на річ (майно), яке вона здійснює відповідно до закону за своєю волею, незалежно від волі інших осіб.

Питанням володіння, користування, розпорядження майном та його захисту приділяли увагу вчені Вінник О.М., Гайворонський В.М., Домбровський С.Ф., Жушман В.П., Притика Д.М., Мосейчук Р., Саніахметова Н.О., Стефанчук Р.О., Щербина В.С. та інші.

Більшість вчених-юристів у своїх працях приділяли увагу науково-теоретичним аспектам поняття власності та її захисту. Ми ж ставимо за мету науково-практичні аспекти висвітлення ролі юридичних служб суб'єктів господарювання в зберіганні майна.

Як зазначає Мосейчук Р., коло діяльності юридичної служби підприємства визначається твердими правилами ринкових взаємин, що вимагають бездоганного знання чинного законодавства, точного дотримання договірних відносин та ін. Грунтуючись на цих правових положеннях, юридична служба повинна активно захищати інтереси, власність і майно підприємства.

Заходи щодо забезпечення збереження майна й боротьби з безгосподарністю розробляються, як правило, у цілому по підприємству і мають предметний і чітко визначений характер.

Одним з головних завдань юридичної служби є забезпечення законності документів правового характеру, що приймаються суб'єктом господарювання (проектів, наказів, положень, інструкцій та інших правових документів) з питань забезпечення збереження майна і боротьби з безгосподарністю. У цих документах повинні відобразитися питання охорони підприємства, організації перепусткового режиму, приймання продукції і товарів, зберігання та обліку матеріальних цінностей, випуску готової продукції, попередження крадіжок, інших втрат.

Юридична служба повинна забезпечувати правильне застосування трудового законодавства під час прийняття, призначення та переміщення матеріально відповідальних осіб: ці питання повинні обов'язково узгоджуватися з бухгалтерією; забороняється приймати на матеріально відповідальні посади осіб молодше 18 років, а також осіб, які мають

судимість за корисливі злочини або стосовно яких є вирок суду, який забороняє їм обіймати зазначені посади; договір про матеріальну відповідальність має бути укладений лише в письмовій формі.

При організації правової роботи щодо забезпечення збереження майна юридична служба має приділяти особливу увагу руху товарно-матеріальних цінностей. Це пояснюється тим, що досягнення високого рівня організації роботи суб'єктом господарювання по збереженню матеріальних цінностей значною мірою впливає на стан збереження майна на всіх етапах його руху та на посилення режиму економії. Збереження власності майна насамперед досягається при забезпеченні виконання обов'язкових вимог, які ставляться до організації як у веденні складського господарства, так і в зберіганні цінностей.

При розгляді питань, пов'язаних з організацію складського господарства, проблемою є недостатня кількість відповідних приміщень, і це призводить до того, що матеріальні цінності, які потребують спеціального зберігання, утримуються неналежним чином під відкритим небом, псуються. Доступ сторонніх осіб до майна створює умови для крадіжок, розуконплектування обладнання й техніки. Нагромадження матеріальних цінностей призводить до перевантаження складів. А це часто не дає змоги дотримуватись елементарних правил ведення складського господарства (розміщення цінностей за видами, сортами), спричинює порушення правил протипожежної безпеки, створює проблеми при перевірках фактичної наявності матеріальних цінностей. Тобто недотримання вимог ведення складського господарства згідно з нормативними актами призводить до значних втрат суб'єктів господарювання.

До вимог, що стосуються ведення складського господарства, належить організація пропускної системи, яка передбачає контроль за вивезенням або винесенням зі складів і території підприємств матеріальних цінностей.

Здійснення постійного контролю за станом організації і дотримання пропускового режиму покладаються наказом (розпорядженням) на виділеного для цієї мети працівника або на спеціальний підрозділ суб'єкта господарювання.

Працівник юридичної служби разом із працівниками інших структурних підрозділів повинні виявляти недоліки та порушення в організації складського господарства.

Особливе значення в питаннях зберігання майна підприємства має дотримання вимог стосовно приймання продукції, що надходить на підприємство. Беручи участь у цій роботі, юридична служба повинна здійснювати контроль за додержанням установленого законодавством порядку приймання продукції, що надходить.

Приймаючи продукцію, слід забезпечувати правильну фіксацію кількості і якості матеріальних цінностей при їх оприбуткуванні, щоб не допустити крадіжки отриманих товарно-матеріальних цінностей та інших зловживань з боку працівників суб'єктів господарювання вантажоодержувачів.

Завідувачі складів та інші матеріально-відповідальні особи, здійснюючи роботу з отримання, перевірки фактичної кількості і якості продукції, та служба постачання, забезпечуючи правильне і своєчасне проведення цієї роботи, мають виходити з того, що приймання товарно-матеріальних цінностей слід вести відповідно до вимог, передбачених стандартами, техумовами, іншими обов'язковими правилами і особливо договором.

Правильна організація перевірки кількості і якості продукції й товарів має важливе значення як для посилення охорони власності, так і для запобігання збиткам, що їх завдають суб'єктам господарювання порушенням законодавства про якість і кількість.

Цим створюються необхідні гарантії для своєчасного і повного виявлення збитків і підвищення відповідальності працівників складського господарства за якість і кількість продукції під час її приймання.

Обов'язком юридичної служби є участь у роботі з ліквідації дебіторської заборгованості. Своєчасна ліквідація дебіторської заборгованості в усіх суб'єктах господарювання є не просто фінансовою операцією, це важлива умова захисту майнових інтересів у договірних і господарських відносинах з іншими юридичними і фізичними особами.

Необхідно встановити разом із головним бухгалтером назву боржника, його конкретну адресу, юридичні реквізити. Поряд з цією роботою слід підбирати відповідні документи, які обґрунтовують заборгованість: витяги або копії договорів, копії рахунків, накладних, актів звірки, листи-відповіді на претензії або позови тощо. Якщо заборгованість викликає сумнів, необхідно запропонувати керівнику і головному бухгалтеру організувати звірку взаєморрахунків з дебітором. Така звірка обов'язково проводиться бухгалтерією суб'єкта господарювання. Нерідко після проведення взаємозвірки виявляється, що дебіторська заборгованість перекривається або зменшується кредиторською заборгованістю.

Юридична служба зобов'язана систематично знайомитися з актами документальних ревізій і перевірок, що дасть можливість виявляти прострочену дебіторську заборгованість та інші порушення фінансово-господарської діяльності і вживати заходів правового характеру для піднесення економічної спроможності суб'єкта господарювання.

Необхідно також, щоб юридична служба систематично вивчала нормативні акти з цього питання і проводила їх вивчення з бухгалтерською,

ревізорською, фінансово-економічною та іншими службами суб'єкта господарювання незалежно від форм власності.

Одним із завдань юридичної служби підприємства є також контроль за дотриманням керівниками структурних підрозділів, посадовими особами підприємства нормативно-правових актів при підготовці для списання з бухгалтерського балансу майна, боргів, нестач та інших невиробничих витрат, а також вжиття заходів щодо відшкодування збитків і притягнення у встановленому порядку до матеріальної, дисциплінарної відповідальності винних у незаконному списанні товарно-матеріальних цінностей осіб, а в окремих випадках і до кримінальної відповідальності.

Підсумовуючи вищевикладене, слід зазначити, що для попередження порушень законодавства про збереження власності суб'єкта господарювання юридична служба разом з іншими структурними підрозділами повинна аналізувати практику використання відповідними службами правових засобів у забезпеченні збереження власності.

Аналітична робота повинна спрямовуватися в першу чергу на вивчення причин і умов, які сприяли крадіжкам, нестачам, втратам через безгосподарність.

Форми участі працівників юридичної роботи можуть бути різними. Це вивчення причин виникнення крадіжок, нестач та інших неправомірних дій, які сприяли втратам через безгосподарність; участь у розробленні пропозицій за наслідками роботи спеціальної комісії (балансової, по боротьбу з невиробничими витратами тощо), по розгляду наслідків фінансово-господарської діяльності господарюючого суб'єкта; підготовка доповідних записок, довідок, інформації власнику або уповноваженому ним органу про порушення законодавства щодо охорони власності. При цьому працівники юридичної служби зобов'язані аналізувати дані, які містяться в актах інвентаризацій, ревізій і окремих перевірок, претензійно-позовних матеріалах, матеріалах про виконання договірних зобов'язань, рішеннях та ухвалях місцевих судів і господарських судів, у повідомленнях органів прокуратури, міліції, державної податкової адміністрації про крадіжки, нестачі та інші факти безгосподарності.

За наслідками цієї роботи юридична служба зобов'язана брати участь у розробленні відповідними службами суб'єкта господарювання планів і заходів з цього питання, вносити письмові пропозиції керівництву про вжиття відповідних правових заходів з ліквідації причин і умов, які призвели до крадіжок, нестач, інших втрат через безгосподарність; готувати пропозиції щодо вдосконалення законодавства про збереження власності та підвищення якості продукції і економічного використання матеріальних і грошових ресурсів, які належать суб'єктам господарювання.

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА (щодо об'єктів права інтелектуальної власності)

Харченко В. Б.; *канд. юрид. наук,*
доцент кафедри права СумДУ

Перспективи входження України в європейський простір, приєднання нашої держави до СОТ, подальша розбудова громадянського суспільства, набуття чинності нових нормативно-правових актів з питань захисту прав інтелектуальної власності обумовлює необхідність оновленого погляду на систему охорони економічної безпеки підприємств, і перш за все, охорони об'єктів права інтелектуальної власності. Це і зрозуміло, так як володіння правами інтелектуальної власності забезпечує національну безпеку країни та міцність конкурентних позицій в набагато більшому ступені, ніж виробництво товарів і послуг, та має в умовах світової економічної кризи найвищу цінність.

До ресурсів забезпечення надійного існування і прогресивного розвитку підприємства відносяться персонал підприємства, матеріальні і інтелектуальні (інформаційні) ресурси. Це вимагає від фахівців з економічної безпеки здатності орієнтуватися в таких нових областях діяльності, як організація захисту об'єктів права інтелектуальної діяльності.

Проблема створення, збереження, використання і комерційної реалізації інтелектуальної власності відноситься до категорії стратегічних. Від її розв'язання залежить не тільки економічний добробут кожного промислового підприємства, наукової установи, але і держави в цілому. Володіючи достатнім інтелектуальним потенціалом і розраховуючи комерційний успіх в умовах реальної конкуренції, підприємства України повинні піклуватися про створення ефективної системи захисту комерційної таємниці на основі гнучкого поєднання організаційних заходів і відповідальності посадовців, кожного з працівників.

Останніми роками в Україні прийняті законодавчі акти в яких, деталізується поняття інтелектуальної власності. Для керівників і фахівців, що забезпечують охорону інформації, важливо виділити ту частину інформації, яка є власністю підприємства (фірми), а

визначивши об'єкт захисту, закріпити відповідним чином ці правовідносини.

Під інтелектуальною власністю підприємства слід розуміти інформацію, яку можна використовувати в діяльності підприємства (фірми), продати третім особам, обміняти, розпорядитися іншим чином, отримавши відповідний прибуток або економічну вигоду. При цьому права власника на інформацію повинні бути обов'язково закріплені відповідними правовими актами підприємства (фірми). Різні об'єкти інтелектуальної власності, які знаходяться у розпорядженні підприємства, об'єднують такі ознаки:

- 1) вони мають вартість і можуть бути предметом купівлі-продажу;
- 2) як правило, з часом втрачають вартість у зв'язку з моральним (не фізичним) старінням;
- 3) є активним ресурсом, порівнянним з іншими ресурсами (енергетичними, матеріальними);
- 4) легко втрачається (розголошується, викрадається);
- 5) можуть бути отримані з достатньо незначними затратами;
- 6) у вартісному вираженні можуть перевершувати майнову вартість;
- 7) реально або потенційно створюють переваги в конкурентній боротьбі.

Натепер результати інтелектуальної діяльності стали товаром, предметом купівлі-продажу, обміну і інших операцій. Понад 50 % валового національного продукту будь-якої розвиненої країни безпосередньо пов'язано з виробництвом, розповсюдженням і переробкою інформації.

Як вже вказувалося вище, інтелектуальна власність за своєю цінністю порівнянна з власністю на речі, а іноді може її значно перевершувати. У зв'язку з цим в системі ринкових відносин, які завжди супроводжує конкурентна боротьба, продукти інтелектуальної діяльності стають об'єктами не тільки комерційних операцій, але і незаконних посягань.

Для забезпечення права володіння, користування, розпорядження інтелектуальною власністю застосовуються різні методи їх захисту: патентування, авторське право, суміжні права, комерційне найменування, торгівельна марка, географічне зазначення, комерційна таємниця. Необхідно відзначити, що кожний із згаданих методів захисту має свою сферу застосування, свої достоїнства і недоліки. Як

правило, при захисті промислової власності з врахуванням доцільності застосовують поєднання згаданих методів.

Виходячи із того, що більшість об'єктів права інтелектуальної власності забезпечуються перш за все правовою охороною і право на ці об'єкти підтверджується або відповідним правовим актом (свідоцтвом, патентом і т.п.), або набуває чинності з часу першого використання цього об'єкту (авторське право, право на комерційне найменування і т.п.), найбільшої уваги при забезпеченні економічної безпеки підприємства потребує саме комерційна таємниця як об'єкт права інтелектуальної власності, збереження якого цілком покладено на її володільця.

У основі появи будь-якої таємниці (професійної, державної, комерційної та ін.) лежить недовіра між суб'єктами діяльності. І чим більша така недовіра, тим більше таємниць використовуються або як засоби оборони, або як засоби нападу та отримання вигоди. Ринкове виробництво включає економічну свободу і конкуренцію. Щоб забезпечити механізм товарно-ринкового саморегулювання, необхідна велика кількість товаровиробників, які мають і реалізують свої економічні інтереси.

В умовах насичення ринку товарами і послугами покупець має можливість вибору більш відповідного товару з-поміж аналогічних. Це призводить до зростання конкуренції товарів та загострення конкуренції (суперництва) їх виробників та постачальників. Щоб створити умови для активної економічної діяльності, виробникам товарів необхідно не тільки орієнтуватися на задоволення потреб покупців, але і випускати вироби, що мають певні переваги перед продукцією конкурентів. Будь-яка перевага, що реалізовується за допомогою цінової і нецінової конкуренції, може відобразитися певними відомостями які мають значення комерційної таємниці. Але перевага в процесі економічної конкуренції існує лише до тих пір, поки ці відомості є конфіденційними.

Комерційна таємниця є породженням ринкових конкурентних відносин. Неправомірне оволодіння чужими інформаційними ресурсами з метою їх використання є небезпечною формою недобросовісної конкуренції. Комерційна таємниця нерозривно пов'язана з поняттям конкуренції, оскільки саме конкуренція є одним з найважливіших чинників ефективного розвитку ринкової економіки.

Відсутність в Україні законів про комерційну таємницю і службові винаходи, недосконалість механізму відповідальності службових осіб та працівників за збирання та розголошення комерційної таємниці, недостатність досвіду і розвиненої правової бази викликають певні труднощі в її охороні.

Разом з цим, типовими каналами витоку відомостей, що містять комерційну таємницю, для будь-якої наукової установи або підприємства є:

- публікації у вітчизняних і іноземних виданнях;
- договори про виконання НДР, включаючи госпрозрахункові договірні роботи, договори підряду і т. п.;
- діяльність спільних і малих підприємств, акціонерних товариств, центрів і т.п., що створюються за участю працівників, які були або є робітниками установи;
- оренда приміщень і інші взаємостосунки, у зв'язку з якими співробітники сторонніх організацій мають потенційну можливість доступу до відомостей про сутність інтелектуальної власності установи (спільні або самостійні дослідження з тематики, тотожного або аналогічного досліджень установи, встановлення трудових відносин із співробітниками установи, спільні територія та наукові інтереси);
- будь-які форми міжнародної співробітництва;
- експонування на вітчизняних і іноземних виставках і інші форми реклами;
- передача документації і зразків пристроїв, речовин, програм для ЕОМ, ноу-хау, результатів НДР представникам вітчизняних і іноземних підприємств і фірм;
- участь в конференціях, конгресах, семінарах в нашій країні та за її межами;
- участь в конкурсах на отримання грантів від іноземних і вітчизняних фондів;
- діяльність працівників установи, які є співробітники або консультанти іноземних і вітчизняних дослідницьких центрів, фірм, підприємств;
- перебування в лабораторіях установи спеціалістів іноземних фірм і вітчизняних організацій, зокрема таких, хто відряджається, стажистів, аспірантів і студентів;

- надання відомостей про кращі розробки установи за запитами різних міністерств, відомств, агенцій, асоціацій, фірм, підприємств, фондів і т.п.

Перелік потенційних каналів витоку комерційно цінної інформації, звичайно, не є пропозицією до припинення публікацій або обмеження співпраці, а лише вказує на нагальну потребу надійного захисту комерційної таємниці конкретного підприємства, з урахуванням специфічних особливостей його діяльності. Наукові установи і промислові підприємства, які мають в своєму розпорядженні достатній інтелектуальний потенціал і розраховують на комерційний успіх в умовах конкуренції, повинні турбуватися про створення ефективної системи збереження комерційної таємниці на основі гнучкого поєднання організаційних заходів і відповідальності (майнової, адміністративної та кримінальної) службових осіб підприємства та конкретного працівника.

Під час розробки стратегії та механізму захисту комерційних інтересів підприємства (фірми), на нашу думку, завжди необхідно враховувати такі тенденції:

- зростає частка науково-технічних результатів, що не забезпечуються патентним захистом і що зберігаються тільки на основі комерційної таємниці;

- як предмет експорту, все частіше виступає комплексна інформація, яка включає об'єкти, що охороняються як патентами і авторським правом, так і в режимі конфіденційності;

- навіть при збереженні комерційної таємниці патентний захист грає основну роль;

- в умовах економічної кризи, жорсткої конкурентної боротьби та скорочення життєвого циклу науково-технічних новин успіх на ринку безпосередньо залежить від кваліфікованого збереження комерційної таємниці;

- найбільш цінної для прийняття рішення про експорт і імпорт є інформація про патенто- та конкурентоспроможність об'єкту, що ґрунтується на результатах патентного пошуку і маркетингових досліджень;

- все більш важливою складовою частиною стратегічного маркетингу стають комплексні дані про об'єкти промислової власності та комерційної таємниці (ноу-хау).

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА БАНКУ ЯК СКЛАДОВА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Янішевська К.Д., асистент кафедри права СумДУ

Економічна безпека підприємства являє собою процес виявлення, попередження і припинення загроз, що можуть заподіяти матеріальний або моральний збиток підприємству. Але поняття «економічна безпека підприємства» є узагальнюючим щодо суб'єктів господарювання, які потребують захисту в умовах ринкової економіки. Одним з таких суб'єктів є банк.

У відповідності до ст. 2 Закону України «Про банки і банківську діяльність» банк - юридична особа, яка має виключне право на підставі ліцензії Національного банку України здійснювати у сукупності такі операції: залучення у вклади грошових коштів фізичних і юридичних осіб та розміщення зазначених коштів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик, відкриття і ведення банківських рахунків фізичних та юридичних осіб.

Слід зауважити, що питання безпеки банку є актуальними не лише безпосередньо для банків, а також і для решти учасників ринкових відносин. Безумовно, в першу чергу цією проблемою опікуються власники банку, його акціонери, що турбуються про розвиток свого бізнесу і несуть за нього матеріальну, моральну і соціальну відповідальність, якщо, звичайно, банку первісно не відведена роль кримінальної організації.

Безпека банку турбує також і клієнтуру, що склалася навколо нього з постійних і нових юридичних осіб, а також аналогічну частину фізичних осіб, які є вкладниками, позичальниками кредитів і користувачами будь-яких банківських послуг (пластикові картки, комірки сховища).

Дана проблема актуальна і для партнерів по бізнесу, і особливо для банківського персоналу, який з не завжди зрозумілих причин сприймає дану проблему частіше як якусь далеку, що знаходиться поза банком і не відноситься безпосередньо до нього. З огляду на зазначене, можна підкреслити, що безпеку банківської діяльності слід розуміти, передусім, як: безпеку банку як організації; безпеку банківського персоналу; безпеку банківських операцій.

У Концепції безпеки комерційного банку, схваленій Асоціацією російських банків, під безпекою комерційного банку розуміється стан захищеності інтересів власників, керівництва і клієнтів банку, матеріальних цінностей та інформаційних ресурсів від внутрішніх і зовнішніх загроз.

За оцінкою М.Ілляша, безпека банку – це система заходів, які забезпечують захищеність інтересів власників, клієнтів, працівників і керівництва банку від зовнішніх і внутрішніх загроз. Рівень захищеності

характеризується здатністю банку протистояти спробам як прямого несанкціонованого проникнення до приміщень банку зі злочинною метою, так і спробам завдати шкоди банку з боку конкурентів і кримінальних структур шляхом втручання в банківську діяльність, набуття впливу на банк із метою здійснення фінансових афер і махінацій, відмивання "брудних грошей", незаконних переказів їх за кордон тощо.

М. Зубок розрізняє наступні види безпеки банківської діяльності: особисту, колективну, економічну та інформаційну.

Незважаючи на використання в літературі терміну "економічна безпека банку", де під ним розуміється сукупність охорони комерційної та банківської таємниці, в понятійному аспекті його значення визначається предметом всієї банківської безпеки. Будь-які втрати банку – матеріальні, фінансові, кадрові, інформаційні тощо – мають економічні наслідки. При цьому окремі проблеми банківської безпеки пов'язані між собою.

Д. Артеменко зазначає, що сутність економічної безпеки в банківській системі полягає в забезпеченні стану найкращого використання її ресурсів щодо запобігання загрозам комерційних банків і створення умов стабільного, ефективного функціонування й максимізації прибутку. При цьому він вважає, що рівень економічної безпеки банківської діяльності визначається тим, наскільки ефективно підрозділам і службам банків вдається запобігати загрозам та усувати збитки від негативного впливу на банківську систему.

За Р. Гриценко, економічна безпека банківської системи – це стан банківської системи, за яким її фінансова стабільність чи репутація не може бути підірвана цілеспрямованими діями певної групи осіб і організацій або фінансовою ситуацією, що складається всередині і зовні банківської системи.

На думку М. Зубка, економічна безпека банківської діяльності – це стан, за яким забезпечується економічний розвиток і стабільність діяльності банку, гарантований захист його фінансових і матеріальних ресурсів, здатність адекватного і без суттєвих втрат реагувати на зміни внутрішньої і зовнішньої ситуації. При цьому зазначається, що особлива роль економічної безпеки в системі заходів забезпечення безпеки банку зумовлюється: різноманітністю інтересів суб'єктів ринку банківських послуг; прагненням суб'єктів ринку до збільшення прибутку, гострою конкурентною боротьбою; обмеженістю фінансових ресурсів банків і джерел їх формування; нестабільною економічною ситуацією, несподіваними і різкими її змінами; зростанням економічної злочинності в кредитно-фінансовій сфері; підвищеним ризиком проведення банківських операцій у сучасних умовах.

Отже, під економічною безпекою банку розуміється сукупність охорони комерційної та банківської таємниці; забезпечення стану найкращого використання ресурсів щодо запобігання загрозам комерційних

банків і створення умов стабільного, ефективного функціонування й максимізації прибутку.

Проаналізувавши ряд нормативно-правових актів, зазначу, що існують певні проблеми щодо захисту комерційної таємниці банку, адже в нашій країні на даний час не існує законодавчого акту, який би надавав вичерпне поняття комерційної таємниці банку та її складових, порядок віднесення даних до комерційної таємниці, механізм відповідальності за розголошення комерційної таємниці. Всі названі фактори викликають практичні проблеми щодо захисту комерційної таємниці банку.

Стаття 505 Цивільного кодексу України комерційною таємницею визначає інформацію, яка є секретною в тому розумінні, що вона в цілому чи в певній формі та сукупності її складових є невідомою та не є легкодоступною для осіб, які звичайно мають справу з видом інформації, до якого вона належить, у зв'язку з цим має комерційну цінність та була предметом адекватних існуючим обставинам заходів щодо збереження її секретності, вжитих особою, яка законно контролює цю інформацію.

Вивчивши ряд локальних нормативно-правових актів вітчизняних банків, зазначу, що до комерційної таємниці банку відноситься:

1 Відомості про принципи управління банком, а саме: відомості про підготовку, прийняття і виконання рішень керівництва банку щодо перспективних планів і методів управління банком, щодо фактів підготовки, прийняття та виконання рішень, цілей і ходу ведення переговорів, про предмет і цілі нарад та засідань органів управління банку і його підрозділів, а також документація Правління, Ради банку, окремих підрозділів та відомості і документи, які відносяться до питань ділової політики банку.

2. Відомості про фінансову діяльність банку, а саме відомості, які розкривають планові і фактичні показники фінансового плану банку, бюджет банку, майновий стан банку, відомості про обіг банківських коштів, відомості про рівень доходів банку, відомості про банківські операції, відомості про фінансові операції банку, відомості про специфіку міжнародних розрахунків з іншими банками, відомості про планові та звітні дані по валютних операціях, відомості про обсяги активних і пасивних операцій, відомості про джерела кредитних ресурсів банку, відомості про стратегію і тактику у валютних та кредитних питаннях, відомості про умови платежів по контрактах, матеріали аудиторських перевірок, ревізій банку та його філій, відомості про порядок користування печаткою та штампами банку, відомості про порядок оформлення гарантій банку, відомості про структуру та обсяг майнових та корпоративних прав.

3. Відомості в галузі програмного забезпечення банку, а саме комп'ютерні програми, які використовуються в роботі банку та його філій,

відомості, які зберігаються на магнітних носіях в електронно-обчислювальних машинах банку, відомості про схему локальної комп'ютерної мережі банку, відомості про схему електричної мережі банку, відомості про схему охоронно-пожежної сигналізації банку, план схема приміщень банку, відомості про паролі і коди, які використовуються допущеними до цієї роботи службовцями банку при вході у банківські комп'ютерні програми, відомості про стан та технічні можливості комп'ютерного обладнання, а також обладнання системи охорони (в т.ч. пожежної, сигналізації та інше).

4. Відомості про клієнтів і партнерів банку, а саме, систематизовані відомості про контрагентів банку по договорах, їх обсяг та зміст, відомості про відносини банку з вітчизняними та іноземними партнерами, стан рахунків клієнтів банку і характер операцій, які по них проводяться.

5. Інші відомості, а саме відомості про порядок і стан організації захисту комп'ютерної, банківської і комерційної таємниці і конфіденційної інформації банку, відомості про порядок і стан організації охорони та пропускового режиму, інформація про службу безпеки банку.

Отже, враховуючи викладене, видається можливим констатувати, що на даний час постає проблема теоретичного обґрунтування загально-правового поняття комерційної таємниці банку. Разом з тим потребує негайного правового врегулювання проблема легального визначення та закріплення поняття “комерційної таємниці банку”.

До того ж стаття 60 Закону України “Про банки і банківську діяльність” зазначає, що банківська таємниця – це інформація щодо діяльності та фінансового стану клієнта, яка стала відомою банку у процесі обслуговування клієнта та взаємовідносин з ним чи третім особам при наданні послуг банку і розголошення якої може завдати матеріальної чи моральної шкоди клієнту. Дане визначення певним чином не стосується комерційної таємниці банку, оскільки, загалом, відноситься до характеристики діяльності клієнта банку, тоді як відомості, які становлять комерційну таємницю банківської установи відображають характер діяльності останньої.

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА НЕДОБРОСОВІСНУ КОНКУРЕНЦІЮ

Солонар А.В., *фахівець II категорії кафедри права, СумДУ*

Згідно зі ст. 37 ГКУ вчинення дій, визначених як недобросовісна конкуренція, зумовлює адміністративну, цивільну чи кримінальну відповідальність винних осіб суб'єктів господарювання у випадках, передбачених законом.

Одним із багатьох прикладів недобросовісної конкуренції можна назвати такий приклад, коли Сумське обласне територіальне відділення Антимонопольного комітету України рекомендувало приватному підприємству “Лорд” та приватним підприємцям Терських М.В. і Терських Н.І. припинити дії з ознаками недобросовісної конкуренції на ринку ритуальних послуг. Тервідділенням встановлено, що зазначені суб'єкти господарювання неправомірно використовували у своїй господарській діяльності словосполучення “ритуальна служба”, в той час як ритуальною службою згідно з Законом України “Про поховання та похоронну справу” офіційно визначено комунальне підприємство Сумської міської ради “Спеціалізований комбінат”.

Правомірні відносини у сфері економічних відносин і захист конкуренції забезпечуються різними засобами, у тому числі юридичною відповідальністю. Як відомо, юридична відповідальність є заходом державного примусу і осудження, що застосовується за здійснення правопорушення і пов'язаний з покладанням на винну особу обов'язку витерпіти несприятливі наслідки особистого і майнового характеру.

Підставою для відповідальності конкретної особи є вчинене нею правопорушення. Розрізняють кілька умов виникнення відповідальності. Насамперед це вимога так званої конкурентної ситуації. Іншими словами, відмінність недобросовісної конкуренції від цивільного делікту полягає в тому, що така конкуренція припускає наявність акта конкуренції. Для позову про припинення недобросовісної конкуренції визначальним є факт, що сторони перебувають у конкурентних відносинах, а недозволена діяльність має конкурентну мету. Отже, у конкурентній ситуації визначальними є конкурентні відносини підприємців, що мають на ринку однакове коло клієнтів, є суперниками у сфері підприємництва і пропонують на ринок ідентичні чи подібні товари (послуги). Разом з тим не потребується повний збіг сфер діяльності конкуруючих підприємців. Для визнання правопорушення достатньо часткового збігу сфер.

Друга умова відповідальності — винна дія (це положення спірне в науковій літературі у зв'язку з тим, що зі змісту Закону України “Про захист від недобросовісної конкуренції” щодо суперечок про неправомірне використання ділової репутації суб'єкта господарювання немає потреби

доводити, що порушник мав намір чи наявна інша форма провини при його здійсненні, спрямована на плутання споживачем джерела товару чи його послуги. Проте розгляд провини в тому аспекті, про який йтиметься далі як про одну з умов виникнення юридичної відповідальності, характеризується особливостями, пов'язаними з природою недобросовісної конкуренції. Винна дія в такому виді правопорушення пов'язана насамперед з елементом недобросовісності. Заборона недобросовісної конкуренції розглядається як обмеження свободи підприємництва, що, у свою чергу, обмежує свободу конкуренції на ринку. Факт допущення свободи конкуренції об'єктивно спричинює заподіяння шкоди інтересам однієї групи підприємців з боку їх вдаліших конкурентів. Але таке заподіяння шкоди в умовах товарного ринку вважається правомірним, оскільки зумовлюється легальними способами конкурентної боротьби. Неправомірними кваліфікуються лише недобросовісні способи і прийоми ведення конкурентної боротьби на ринку. Отже, основна особливість винної дії в такому правопорушенні полягає в недобросовісності конкурента. Це встановлюється судовою практикою емпірично і залежать в кожному конкретному випадку від обставин справи.

У сфері застосування конкурентного законодавства правопорушення виявляється в поведінці, що суперечить нормам, і є одним з видів недобросовісної конкуренції.

Розглянемо основні класифікації і відповідно види юридичної відповідальності в конкурентних відносинах.

Залежно від органу, що поклав відповідальність на правопорушника, розрізняють відповідальність, що накладається:

- органом виконавчої влади (Антимонопольним комітетом України і його територіальними відділеннями);
- судом.

Зазначений поділ на види здійснюється на основі різного порядку (процесу) накладення стягнення, а також розбіжностей правових сфер захисту відповідними органами і їх компетенції. Домінуюче положення має суд, оскільки тільки суд може притягти особу до кримінальної відповідальності, а також скасувати рішення антимонопольного органу.

За суб'єктним складом, а практично залежно від "ваги" (розміру у грошовому еквіваленті) юридичної відповідальності й кількості загальногалузевих видів юридичної відповідальності, що можуть бути застосовані до правопорушника, розрізняють юридичну відповідальність юридичних осіб і громадян-підприємців.

Якщо до адміністративної відповідальності залучається особа, що безпосередньо не бере участі в конкурентних відносинах, то обов'язковим є чітко встановлення в кожному конкретному випадку причинного зв'язку між її діями і сприятливими наслідками, що настають для третіх осіб, тобто чи

був громадянин, власне кажучи, виконавцем волі одного з конкуруючих суб'єктів. Однак для цього необхідно встановити, чи усвідомлював він неправомірний характер своїх дій (був намір чи необережність) і чи домовлявся з конкурентом. У противному разі до відповідальності залучається "опосередкований", недобросовісний конкурент, що намагається завуалювати неправомірні дії за допомогою актів волевиявлення іншої особи. Якщо ж громадянин діяв без попередньої домовленості з конкурентом, то останній не підпадає під юридичну відповідальність.

До основних належать класифікації, побудовані за суб'єктивним аспектом правопорушника залежно від виду провини — юридичної відповідальності за навмисну і ненавмисну (необережну) недобросовісну конкуренцію.

У літературі існують й інші класифікації, наприклад, в основу яких покладено шкоду, яку заподіює правопорушник залежно від типу законодавства, на основі якого і здійснюється стягнення. Однак вагомішими з практичних позицій залишаються розглянуті класифікації.

Згідно зі ст. 20 Закону України "Про захист від недобросовісної конкуренції" здійснення дій, визначених як недобросовісна конкуренція, спричинює накладення Антимонопольним комітетом України штрафів, а також адміністративну, цивільну і кримінальну відповідальність у випадках, передбачених законодавством.

Розглянемо види юридичної відповідальності й типи санкцій, що застосовуються до правопорушників на основі класичної класифікації, а саме крізь призму галузевої належності юридичної відповідальності.

За здійснення дій, визнаних недобросовісною конкуренцією, законодавством передбачені санкції, що залежать від галузевої належності.

Кримінальна відповідальність передбачена за злочини, що порушують вимоги законодавства про збереження комерційної таємниці. Згідно зі ст. 231 Кримінального кодексу України умисні дії, спрямовані на отримання відомостей, що становлять комерційну або банківську таємницю, з метою розголошення чи іншого використання цих відомостей, а також незаконне використання таких відомостей, якщо це спричинило істотну шкоду суб'єкту господарської діяльності, караються штрафом від двохсот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до п'яти років, або позбавленням волі на строк до трьох років.

Цивільно-правовою санкцією за недобросовісну конкуренцію є відшкодування збитку. Збиток, заподіяний внаслідок здійснення дій, визначених законом як недобросовісна конкуренція, підлягає відшкодуванню за позовами заінтересованих осіб у порядку, визначеному цивільним законодавством України (ст. 24 Закону України "Про захист від недобросовісної конкуренції").

Крім зазначених санкцій галузевої належності ст. 25 Закону України "Про захист від недобросовісної конкуренції" передбачені дві спеціальні санкції за окремі види правопорушень, визнаних недобросовісною конкуренцією, зокрема вилучення товарів з неправомірно використаним позначенням і копій виробів іншого суб'єкта господарювання. Ця санкція застосовується в разі встановлення факту неправомірного використання чужих позначень, рекламних матеріалів і упакування (ст. 4 Закону) або копіювання виробів (ст. 6 Закону). Ця санкція означає безоплатне вилучення, у тому числі зі звертання, товарів, що стали предметом недобросовісної конкуренції. Особливість цієї санкції полягає в її застосуванні не тільки за два види правопорушень, а й тоді, коли можливість і плутання з діяльністю іншого суб'єкта господарювання не може бути усунута в інший спосіб.

Відповідно до ст. 26 Закону України "Про захист від недобросовісної конкуренції" у разі встановлення факту дискредитації суб'єкта господарювання Антимонопольний комітет України та його територіальні відділення мають право прийняти рішення про офіційне спростування за рахунок порушника поширених помилкових, неточних чи неповних відомостей у термін і спосіб, що визначаються законодавством або цим рішенням.

Таким чином, санкцією є спонукання порушника до здійснення дій з офіційного спростування зазначених відомостей за його рахунок.

Зауважимо, що всі застосовувані санкції становлять стягнення у вигляді грошового еквівалента, причому його межі дуже великі. У законодавстві необхідно закріпити той факт, що при обчисленні конкретного розміру стягнення необхідно враховувати такі фактори:

- провину особи;
 - розмір переваг, отриманих у результаті здійснення правопорушення: що більшої шкоди завдано постраждалій особі, то більший розмір санкції;
 - економічний стан правопорушника.

Останній критерій необхідно враховувати тільки тоді, коли неможливо розрахувати прибуток, отриманий недобросовісним конкурентом (наприклад, при незаконному використанні технології), а тому визначена частка прибутку повинна інкримінуватись правопорушнику як отримана за рахунок неправомірних дій.

У ст. 21 Закону України "Про захист від недобросовісної конкуренції" регулюється застосування адміністративних штрафів за порушення конкуренції.

Вчинення суб'єктами господарювання дій, визначених як недобросовісна конкуренція, тягне за собою накладення штрафу у розмірі до п'яти відсотків доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) суб'єкта господарювання за останній звітний рік, що передував року,

в якому накладається штраф. Якщо доходу (виручки) немає або відповідач на вимогу органів Антимонопольного комітету України, голови його територіального відділення не надав відомостей про розмір доходу (виручки), штраф, накладається у розмірі до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Статтею 164-3 КпАП передбачена відповідальність за недобросовісну конкуренцію, а саме незаконне копіювання форми, упаковки, зовнішнього оформлення, а так само імітація, копіювання, пряме відтворення товару іншого підприємця, самовільне використання його імені тягне за собою накладення штрафу від тридцяти до сорока чотирьох неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією виготовленої продукції, знарядь виробництва і сировини чи без такої.

Умисне поширення неправдивих або неточних відомостей, які можуть завдати шкоди діловій репутації або майновим інтересам іншого підприємця, тягне за собою накладення штрафу від п'яти до дев'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Отримання, використання, розголошення комерційної таємниці, а також конфіденційної інформації з метою заподіяння шкоди діловій репутації або майну іншого підприємця тягне за собою накладення штрафу від дев'яти до вісімнадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

У разі визнання вчинення порушень, передбачених статтями 4 (неправомірне використання позначень) і 6 (копіювання зовнішнього вигляду виробу) Закону України “Про захист від недобросовісної конкуренції”, органи Антимонопольного комітету України або особи, права яких порушені, мають право звернутися до суду із позовом про вилучення відповідних товарів з неправомірно використаним позначенням, копій виробів іншого суб'єкта господарювання і у виробника, і у продавця.

Порядок використання вилучених товарів визначається Кабінетом Міністрів України.

Рішення про вилучення товарів з неправомірно використаним позначенням та копій виробів іншого суб'єкта господарювання приймається у разі, якщо можливість змішування з діяльністю іншого суб'єкта господарювання не може бути усунена в інший спосіб.

У разі встановлення факту дискредитації суб'єкта господарювання органи Антимонопольного комітету України мають право прийняти рішення про офіційне спростування за рахунок порушника поширених ним неправдивих, неточних або неповних відомостей у строк і спосіб, визначені законодавством або цим рішенням (ст. 26 Закону України “Про недобросовісну конкуренцію”).

КАДРОВА БЕЗПЕКА ЯК СКЛАДОВА ЧАСТИНА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Чередниченко Н.В., *ст. викладач кафедри права СумДУ*

Сучасне підприємство можна розглядати, як складну систему, у якій взаємодіють матеріально – речовинна, інтелектуально – інноваційна та людська складова розвитку власної діяльності. Ефективне їхнє використання забезпечує режим економічної безпеки – це стабільне функціонування фірми, її динамічний науково-технічний і соціальний розвиток, запобігання внутрішнім і зовнішнім негативним впливам . Одною з найголовніших складових економічної безпеки підприємства, установи, організації вважається кадрова безпека. Співробітники впливають на всі аспекти життєдіяльності фірми, вони невід’ємно пов’язані з її ефективною діяльністю. Основною метою даної роботи є визначення поняття «кадрова безпека» та розкриття її основних складових частин.

Поняття «кадрова безпека» визначається, як комплекс дій та взаємовідношень персоналу, при якому відбувається ефективне економічне функціонування підприємства, його здатність протистояти внутрішнім і зовнішнім впливам і загрозам, пов’язаним з персоналом, діагностика та прогнозування впливу персоналу на показники роботи, його інтелектуальний потенціал і трудові відносини загалом. Кадрова безпека є синтетичною категорією: економічної теорії, теорії управління персоналом, економіки праці, соціології, політології.

У ряді досліджень вважається, що персонал організації становить найбільш слабку ланку в загальній системі економічної безпеки підприємства. Ця теза підкреслює важливість кадрової безпеки та доцільність її всебічного вивчення з метою подальшого керування нею. Джерелами негативних впливів з боку персоналу на економічну безпеку можуть бути:

1. Помилкові дії окремих співробітників фірми – від кур’єра до керівника найвищої ланки (свідомі чи несвідомі).
2. Вплив посадових осіб органів державної влади та управління (правоохоронних, податкових та інших контролюючих структур).
3. Дії різних суб’єктів господарювання, особливо підприємств – конкурентів (економічні, розвідувальні, вплив на окремі ланки діяльності, тощо).

4. Ланцюжки неефективних рішень персоналу підприємства через недостатню кваліфікацію, недбалість, тощо (керівників, менеджерів, логістів, аналітиків, тощо).

Кадрову безпеку можна розглядати як комбінацію таких складових частин: - безпека здоров'я - створення безпечних умов праці співробітників, запобігання травматизму, професійним захворюванням на підприємстві;

- фізична безпека - виконання комплексу заходів, щодо недопущення зовнішніх небезпек персоналу, пов'язаних з їх службовою діяльністю, або членам їх сімей;

- фінансова безпека – грошова забезпеченість, яка відповідає обсягу, кваліфікації, якості виконаної роботи; впевненість працівників у своєму робочому місці, стабільності оплати праці,

- інтелектуальна безпека – рівень володіння сучасними знаннями, впровадження новацій у розвиток персоналу, підвищення рівня професійних знань, навичок, умінь, стимулювання прояву ініціативи та здібностей шляхом створення гнучкої системи преміювання у відповідності з розвитком науково-технічного прогресу;

- кар'єрна безпека - професійно-кваліфікаційне та посадове просування працівників, заохочення в підвищенні своєї кваліфікації до вимог функціональних обов'язків, в гарантіях виробничого зростання, отримання шансів для самореалізації на робочому місці;

- адміністративно-незалежна безпека - забезпечення об'єктивного оцінювання результатів праці та виявлення потенціалу кожного працівника, можливість призначення непідготовлених і некомпетентних кадрів, що знаходяться у родинних стосунках з власниками (засновниками, акціонерами та ін.) підприємства, на керівні посади, на які заслужено претендують перспективні та досвідчені співробітники;

- технологічна безпека - система аналізу та прогнозування, направлена на створення сучасного обладнання робочого місця, новітніх технологій, використання передового досвіду;

- пенсійно-страхова безпека - соціальний захист працівників, їх страхування, преференції якісного медичне обслуговування;

- патріотична безпека - створення психологічного клімату в колективі на основі позитивного відношення до підприємства, психологічної об'єднаності працівників навколо загальних цілей;

- антиконфліктна безпека - узгодженість, безконфліктність спілкування на соціальному та особистісному рівнях, товариська допомога, вимогливість до себе та інших в інтересах виробництва;
- психолого- комунікаційна безпека - сприяння позитивним міжособистісним комунікаціям, створенню сприятливого мікроклімату, врахування інтересів і побажань працівників по вертикалі та горизонталі, доброзичливий та шанобливий стиль спілкування «керівник-підлеглі»;
- естетична безпека - проведення загальноосвітніх семінарів, конференцій, групових дискусій; мотивація задоволення персоналу своєю роботою; поліпшення власного іміджу кожного працівника.

Зрозуміло, що усі ці складові діють не окремо одна від одної, вони пов'язані між собою різноманітними і часто завуальованими зв'язками та впливами.

З метою ефективного використання кадрового потенціалу підприємства та здійснення кадрової безпеки необхідно мати сучасну та потужну службу роботи з персоналом. Вона повинна мати крім традиційних кадрових працівників, також фахівців з підбору та тестування кандидатів, психологів, соціологів, та інших сучасних спеціалістів. Кожна фірма також повинна мати власну службу внутрішньої безпеки. Її завдання багатогранні - від охорони території і пропускного режиму до інформаційно – комп'ютерної безпеки і кадрової безпеки. За деякі складові кадрової безпеки відповідає одна з цих служб, інші складові забезпечуються їх спільними зусиллями. Крім того, керівники усіх рівнів також опікуються питаннями кадрової безпеки. Розгляд шляхів забезпечення багатогранних завдань кадрової безпеки виходить за межі даної роботи.

Категорія «кадрова безпека», її складові частини та напрямки забезпечення являють собою на сьогодні недостатньо вивчену галузь. Запропоновані класифікаційні категорії не претендують на повноту та завершеність. Зокрема, треба визначити вагу кожної такої складової для економічної безпеки підприємства. Не менш цікаве вивчення взаємозв'язків між складовими кадрової безпеки, між кадровою та іншими видами економічної безпеки. Зважаючи на значний (а можливо і вирішальний) вплив кадрової безпеки на економічне функціонування підприємств доцільно продовжувати дослідження у цьому напрямку.

РЕЙДЕРСТВО ЯК ФАКТОР ЗАГРОЗИ ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ ПІДПРИЄМСТВА

Кононенко О.Я., *ст. викладач кафедри права СумДУ*

В умовах формування ринкової економіки в Україні економічна безпека є однією з основних складових потреб в діяльності не тільки держави, різних об'єднань, але й окремого підприємства.

Економічна безпека є складною і багатоплановою конструкцією. Будучи частиною системи загальної безпеки підприємства, вона одночасно складає основу для формування всіх вхідних в її структуру елементів: кадрової, інформаційної, правової, технологічної, екологічної, тощо безпеки.

Однім з найважливіших її завдань є забезпечення фізичного захисту працівників підприємства та збереження його майна, протистояння рейдерству - силовому, недобросовісному захопленню чужої власності, в тому числі державної та комунальної.

Рейдерство існує давно і майже у всіх країнах, його перемогти або викоренити дуже важко. Воно є невід'ємним атрибутом і супутником як капіталістичної системи, так і більшості держав пострадянського простору.

Термін "рейдерство" походить від англійського "рейдер" (raider) — "військовий корабель, (що виконує самостійні завдання з метою знищення морських транспортних засобів". У Великобританії "рейдерами" називали корсарів та інших моряків — любителів легкої наживи.

Наприкінці XIX століття розвиток капіталістичних відносин за і відсутності належного державного регулювання уможливив у ряді країн, зокрема Сполучених Штатах Америки, Німеччині, Великобританії та інших, практику недружніх поглинань компаній, що дуже нагадували дії корсарів.

Сьогодні рейдерство це — не що інше, як інструмент захоплення чужої власності з використанням комплексу юридичних, психологічних, економічних та моральних методик і технологій.

За дослідженнями О. Белікова у вітчизняній історії можна виділити як мінімум чотири масові, революційні перерозподіли власності, які були ініційовані владою. Перший перерозподіл власності відбувся ще в епоху Івана Грозного. Другий улаштував Петро Перший. Третій - більшовики, після Великої Жовтневої

Соціалістичної революції 1917 року. Четвертий - починаючи з 1990-го року, ми переживаємо сьогодні.

С. Москаленко висловлює думку, що історія українського рейдерства умовно бере свій початок з 90-х років, коли в країні відбувся перехід до ринкової економіки, визначились політичні центри, утворились злочинні угруповання. Захоплення державного майна здійснювалось відверто кримінальним шляхом, досить часто із застосуванням фізичного насильства.

Важливо зазначити, що рейдерство в Україні мало місце і раніше, але про це суспільство не було поінформоване.

Як визначає Л.Малюта рейдерству передують глобальні перерозподіли власності, які ми спостерігаємо в Україні за останні роки. Сьогодні в нашій державі досить часто проявляють себе випадки, коли окремі суб'єкти підприємницької діяльності, зловживаючи своїм становищем, з метою отримання не лише прибутку, а і власної вигоди у формі майна, знову ж таки користуючись недосконалістю законодавства, порушують права та законні інтереси своїх колег, інших підприємців та рейдерськими методами захоплюють їх власність, майно, фінанси тощо.

Рейдерство є результатом не лише слабкої державної влади, недосконалості законодавчої та нормативної баз, це - інструмент наживи і ... навіть міжнародної політики, яким користуються «новітні державотворці», тому і боротьба з ним є кволюю і малоефективною.

Загалом, як показує наявний досвід, рейдери - це ті, хто намагається отримати компанію проти волі її власників. Зокрема підприємства не купують, а захоплюють без жодних підстав і будь-якими засобами, найчастіше за декілька годин, щоб відразу ж, змінивши керівництво, продати основні активи компанії.

За період з 2000 по 2007 рік - в Україні захоплено близько 3000 підприємств. Як правило, замовника рейдерської атаки цікавить нерухомість підприємства, вигода від продажу металоконструкцій або ж повна зупинка працюючого об'єкту чи визнання його банкрутом (у випадку конкурентної боротьби). Середньостатистична норма прибутку рейдера в Україні, за експертними оцінками, становить близько 1000%.

Аналізуючи літературні джерела на предмет рейдерства в Україні Богатирьов І. робить висновок, що найбільш суттєвими теоретичними і практичними його передумовами є:

- не врегульована чинним законодавством відповідальність за протиправну діяльність окремих суб'єктів господарювання;

- перехід країни від командно-адміністративної системи управління економікою до системи ринкових відносин, що негативно вплинуло на сферу власності в Україні;

- корумпованість органів державної влади, отримання окремими посадовими особами можливості збагачення за рахунок владних повноважень;

- нехтування нормами права призвело до того, що правовий нігілізм в країні став нормою поведінки, суспільство перебуває у хворобливому стані, де гроші є критерієм і нормою вирішення практично будь-яких питань;

- зміна суспільної формації створила певні умови для окремої категорії громадян, які свідомо стали на шлях суспільно небезпечної діяльності як найбільш оптимальної форми свого існування;

- стаття 3 Конституції України, яка визнає людину як вищу соціальну цінність, залишається декларациєю на папері, держава як інститут суспільства не спроможна захистити права та свободи людини, представники від народу у своїх гаслах згадують про своїх виборців, коли реально втрачають владу, надану їм народом, і забувають про них, коли знову повертаються до влади;

- правоохоронні органи, на які держава поклала обов'язок розкриття, розслідування суспільно небезпечних діянь, пошук злочинців, проведення профілактичної роботи, захист прав і законних інтересів громадян, їх свобод, опинилися сьогодні без реальної матеріальної і моральної підтримки держави, особливо це відчутно після організаційних експериментів, внаслідок чого правоохоронні органи втратили найбільш кваліфікованих фахівців, що послабило їх здатність реально впливати на криміногенну ситуацію в країні.

Серед вказаних причин суттєве значення мають прогалини в законодавстві. У першу чергу, удосконалення потребують ті закони України, які дають змогу рейдерам, прикриваючись законними підставами, досягати своєї мети.

Нещодавно Верховна Рада України прийняла два закони, які встановлюють додаткові механізми протидії незаконному захопленню підприємств, установ, організацій. Це — Закон України «Про внесення зміни до статті 67 Господарського процесуального кодексу України щодо забезпечення позову» від 17 вересня 2008 року № 513-У та

Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо недопущення захоплення підприємств, установ, організацій» від 18 вересня 2008 року.

Перший з них спрямовано на обмеження можливості господарського суду втручатися у діяльність суб'єктів господарювання, другий встановлює особливості виконавчого провадження.

Другим встановлюється, недопущення забезпечення позову шляхом заборони: проводити загальні збори акціонерів або учасників господарського товариства та приймати ними рішення; надавати емітентом, реєстратором, зберігачем, депозитарієм реєстру власників

Як відзначають автори законопроекту, необхідність його прийняття обумовлена поширеністю випадків зловживань з боку суддів при вжитті заходів забезпечення позову, що надає зацікавленим особам юридичної можливості для протиправного захоплення управління підприємствами.

Крім того, серед заходів, спрямованих на зниження рейдерських атак на підприємство можна виділити такі:

- реформування судової системи, з відповідним корегуванням процесуального права;
- організація спільних дій правоохоронних органів, спрямованих на виявлення, протидію, боротьбу з рейдерством;
- визнання рейдерства злочином, що посягає на державну, комунальну та приватну власність;
- вдосконалення процедури банкрутства підприємства;
- всезагального підвищення культури підприємництва;
- активна участь громадськості та засобів масової інформації у боротьбі з рейдерством;
- впровадження в систему боротьби з рейдерством міжнародних стандартів, тощо.

ЕКОНОМІЧНА ЗЛОЧИННІСТЬ ЯК ОДНА ІЗ ЗАГРОЗ ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ

Курдес О.Л., *ст. викладач кафедри права СумДУ*

В умовах формування ринку в країнах з перехідною економікою на тлі економічної кризи, що зберігається, відбувається зрощування законної і кримінальної економічної діяльності. Функціонування економіки є сполученням здорових продуктивних органів і елементів економічної системи та паразитуючих на кожному з них формоутворень кримінального середовища. Криміналізація охоплює всі сфери діяльності і напрямки реформування та управління економікою. Криза економіки в цілому та її кримінальні прояви взаємно підсилюють і збільшують негативні наслідки та загрози для економічної безпеки і національної безпеки в цілому.

На жаль криміналізація економіки є серед основних загроз економічній безпеці України. Так, до найбільш небезпечних напрямів криміналізації економічної діяльності в Україні можна віднести: злочини у сфері кредитно-фінансових відносин і банківської діяльності; злочини на ринку цінних паперів; злочини в зовнішньоекономічній діяльності; злочини у сфері споживчого ринку; злочини у сфері приватизації майна; податкові злочини.

Так, з використанням кредитно-фінансового сектора та банківської системи скоюються небезпечні злочини, які завдають значної шкоди державі, суспільству, підривають економічну безпеку.

Тому на сьогодні перед дослідниками різних галузей постає важливе завдання всебічного аналізу злочинності у сфері економічної діяльності — нового для нашого суспільства явища, яке виникло у зв'язку з відродженням засад ринкового господарювання. Потреба в дослідженні даного явища набула гострого характеру, оскільки економічній злочинності притаманні особливі якості та особливий характер, тому що вона перетворилася у фактор, який не тільки дестабілізує життя суспільства, негативно впливає на його інститути, а й є серйозною загрозою економічній безпеці держави.

Про це свідчить сучасний стан економічної злочинності, що характеризується низкою особливостей якісного характеру. До них можна віднести:

Латентність економічних правопорушень досить висока (тіньовий сектор економіки за деякими оцінками перевищує легальний). Якщо порівнювати загальний рівень, то латентність економічної злочинності як мінімум на порядок вище латентності загально кримінальної. Це залежить, насамперед, від об'єктивної сторони злочину. Слід враховувати також зацікавленість і можливості його суб'єктів. У приховуванні загально кримінальних і економічних злочинів авторитети і кримінальні комерсанти, які здійснюють незаконні операції, мають великі можливості.

Висока латентність економічних злочинів пояснюється низкою причин. Зокрема, виявлення і запобігання ряду злочинам у фінансово-банківській системі, у зовнішньоекономічній діяльності, у сфері комп'ютерної інформації становить великі труднощі. Процес криміналізації кредитно-фінансової системи багато в чому пояснюється відсутністю ефективного законодавства і контролю над банківськими операціями з боку контролюючих організацій і, особливо, правоохоронних органів. В умовах плутанини в системі обліку і контролю стає важким (а іноді і взагалі неможливим) встановлення каналів і способів розкрадання державного й іншого майна. Причиною підвищення латентності є також зростаюча корупція. Корумпованість працівників владних і, особливо, правоохоронних структур прямо і безпосередньо цьому сприяє.

Високий ступінь її поширеності. Більшість вчинюваних в Україні злочинів є економічними. У загальній структурі зареєстрованих злочинів питома вага економічних.

Здатність економічної злочинності до швидких трансформаційних змін і адаптації до нових умов та правилі господарювання (економіко — правових новацій тощо), яка полягає у її динамічності (рухливості). Про це свідчить те, що вона переміщається у нові сфери, такі, як банківську справу і страхування, а також переходить від традиційних форм злочинної діяльності, як крадіжка майна і посадові правопорушення, до нових, потребуючих професійних навичок і відповідних організаційних структур. На це вказує різна та зростаюча кількість способів вчинення тих чи інших злочинів. Так, до загальних способів ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів відносять: неподання або подання у невстановлені строки органам податкової служби документів, пов'язаних з обчисленням і сплатою податків, зборів та інших обов'язкових платежів (наприклад, декларації про прибуток, за податком на додану вартість чи розрахунків по сплаті акцизного збору; приховування об'єктів оподаткування; заниження сум податків, зборів, інших обов'язкових платежів; заниження об'єктів оподаткування; неутримання чи неперерахування до бюджету сум прибуткового податку з громадян, яким виплачувались доходи; приховування (неповідомлення) про втрату підстав на пільги з оподаткування, тобто незаконне користування податковими пільгами) Проте кожним роком вони доповнюються. Цілком ймовірно в найближчому майбутньому очікувати на появу невідомих до нині «модифікацій» злочинів у сфері економічної діяльності, обумовлених прагненням кримінального світу пристосуватися до нових правил її кримінально-правового регулювання.

Підвищення рівня організованості зло чинних угруповань Організований характер сучасної економічної злочинності закономірний ступінь її еволюції, важлива істотна ознака, що додає їй особливу суспільну

небезпеку. Організована економічна злочинність досягла нині таких масштабів, що перетворилася у реальну загрозу економічній безпеці України, змусила говорити про лінію, яка відокремлює економіку і суспільство від того, що називається кримінальною економікою.

Зрощування загально-кримінальної та економічної злочинності. Продовжує міцніти зв'язок між злочинними формуваннями і легітимними економічними структурами, відбувається встановлення контактів, крім того об'єднання організаторів і лідерів злочинних груп і співтовариств, а також комерційних, виробничих й інших підприємств. Значно зросли і доходи злочинців, що дозволяє їм не тільки використовувати ті на відтворення власне злочинності, а й впливати на соціально-політичні процеси в державі. Сьогодні на службі в кримінальних підприємств перебувають могутні юридичні особи, значна частина корумпованих службовців державного апарату, що дозволяє їм лобювати свої інтереси в різних державних структурах і на всіх без винятку рівнях.

Посилення зовнішньоекономічного характеру злочинної діяльності. Так, до найпоширенішого виду злочинів у сфері зовнішньоекономічної діяльності належить контрабанда яка завдає великої шкоди економіці України. Використовуючи недосконалість чинного законодавства, слабку оснащеність та неналежний рівень взаємодії правоохоронних органів, особливо їх недостатнє інформаційне забезпечення, злочинці нарощували масштаби вивозу за її межі товарно-матеріальних цінностей, а також незаконного переміщення через кордон автотранспорту, стратегічної сировини, підакцизних та інших товарів і предметів.

Як це не прикро, але необхідно визнати, що саме криміногенні фактори сьогодні переважно визначають не тільки стан економіки України, а й можливості її наступного розвитку в цивілізованих формах у майбутньому. Мало в кого виникає сумнів, що інтереси кримінального середовища спрямовані, насамперед, в економічну сферу, де, з одного боку, зберігаються, а з іншого — штучно створюються найбільш сприятливі можливості для криміналітету і тісно пов'язаних з ним представників підприємницького співтовариства та чиновницького апарату для швидкого збагачення і зміцнення свого матеріального і соціального становища. Тому економічна злочинність є одним з видів сучасної злочинності, який, на відміну від традиційної (проти власності, особи), за аналогією зі зброєю є масовим видом кримінального ураження економіки. Протидія їй вимагає принципово нових засобів правового, організаційного, процесуального, технічного, кадрового забезпечення.

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ПЕРЕХОДУ ПРАВА ВЛАСНОСТІ У ПОРЯДКУ СПАДКУВАННЯ

Гончарова А.В., *асистент кафедри права СумДУ*

Питання щодо спадкування корпоративних прав до останнього часу не викликало значної уваги з боку науковців. У чинному законодавстві існує багато протиріч та прогалин у регулюванні спадкування підприємств. І проблемою залишається не тільки реалізація самих корпоративних прав, але й їх перехід від однієї особи до іншої, у порядку спадкування. Така неувага науковців зрозуміла, якщо зважити на загальний строк становлення підприємницького права як галузі, а також те положення, що розглядуване питання знаходиться на межі одного з інститутів цивільного права: спадкового та підприємницького права.

Актуальність даного дослідження зумовлена тим, що в Україні законодавством чітко не закріплено питання щодо спадкування результатів підприємницької діяльності.

Згідно п. 2 ст. 1220 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) часом відкриття спадщини є день смерті особи, або день, з якого вона оголошується померлою. З моменту відкриття спадщини необхідно визначити наступні положення:

- 1) коло спадкоємців, закликаних до спадкування;
- 2) склад спадщини;
- 3) строки прийняття спадщини або відмови від неї;
- 4) строки для пред'явлення претензій до кредиторів;
- 5) момент виникнення права спадкоємців на спадщину;
- 6) термін видачі свідоцтва про право на спадщину;
- 7) законодавство, яким слід керуватися.

У разі прийняття спадщини, підприємство визнається за спадкоємцем з моменту відкриття спадщини, незалежно від часу фактичного прийняття, а також незалежно від моменту державної реєстрації права спадкоємця на підприємство, як майновий комплекс. У випадку, якщо підприємство при спадкуванні за законом переходить до двох або декількох спадкоємців, виникає спільна часткова власність. Тоді виникає питання щодо поділу майна. З юридичної точки зору, підприємство – це встановлений законом неподільний об'єкт цивільно-правових відносин. Його неподільність полягає у поширенні єдиного правового режиму на все майно, що входить до

складу підприємства. Неможливо поділити репутацію, символіку, документацію, робочі місця. Можна погодитися із думкою Д.І. Мейера, щодо спадкування підприємства, як неподільного майна. Адже при поділі відбудеться руйнація всіх встановлених механізмів роботи підприємства та зміна цільового призначення.

Підприємство як єдиний майновий комплекс входить до складу спадщини, незалежно від того, як здійснюється спадкування за законом чи за заповітом. Спадкодавець за життя може залишити заповіт, вказавши в ньому єдиний майновий комплекс підприємства як об'єкт спадкування та визначивши коло спадкоємців. Найбільш складним та нормативно невирішеним є процедура оформлення спадкових прав на цей об'єкт. Враховуючи ту обставину, що приписи цивільного та господарського законодавства, що діяли в різний період, по-різному визначають права підприємства на майно, в літературі наведено чотири види прав підприємства:

- 1) підприємство створене однією фізичною особою і саме є власником майна;
- 2) підприємство створене однією фізичною особою і не є власником майна, а його право на майно є господарським віданням;
- 3) підприємство створене кількома фізичними особами і є власником майна;
- 4) підприємство створене кількома фізичними особами і не є власником майно.

Віднесення підприємства до однієї з названих груп і зумовлює дії нотаріуса при оформленні спадкових прав. ЦК України визначає особливості спадкування окремих об'єктів, зокрема права на земельну ділянку (ст. 1225 ЦК), частки у праві спільної сумісної власності (ст. 1226 ЦК), права на вклад у банку та іншій фінансовій установі (ст. 1228 ЦК), однак жодних особливостей не встановлено стосовно спадкування підприємства як єдиного майнового комплексу. Це безумовно, є упущенням законодавця. В законодавчих актах інших держав є відповідні норми, наприклад ЦК РФ містить правила щодо спадкування окремих видів майна, у тому числі підприємств (ст. 1178 ЦК РФ).

Водночас, за змістом ЦК України, відсутні підстави для твердження про те, що цей об'єкт взагалі не може переходити до спадкоємців.

ЦК України пов'язує оформлення спадкових прав з отриманням спадкоємцем свідоцтва про право на спадщину. Причому отримання

такого свідоцтва є правом спадкоємця і його відсутність не позбавляє спадкоємця права на спадщину (ст. 1296 ЦК). У коментованому листі Міністерство юстиції висловлює досить спірну думку, що при оформленні спадкових прав на підприємство як єдиний майновий комплекс, свідоцтво про право на спадщину може бути видане лише на майно, внесене до статутного фонду підприємства. Таким чином, безпідставно звужується склад спадщини. По суті йдеться, що до складу спадщини включається право на майно, внесене до статутного фонду підприємства, а не підприємство як єдиний майновий комплекс.

Необхідно звернути увагу ще на один момент. При переході у порядку спадкування такого об'єкта як підприємство важливо забезпечити не тільки незмінність його складу, але й безперервність функціонування, захист прав осіб, які перебувають з відповідною юридичною особою у зобов'язальних, трудових та інших правовідносинах. Підприємство як функціонуючий організм потребує зовнішнього управління, загроза якому виникає у випадку смерті власника. Які дії повинні бути вчинені для усунення загрози економічній безпеці підприємства нотаріусом, спадкоємцями, іншими особами у випадку смерті особи, яка була власником підприємства? Мається на увазі період між відкриттям спадщини і оформленням спадкових прав. ЦК України містить правила щодо охорони спадкового майна (ст. 1283 ЦК) та управління спадщиною (ст. 1285 ЦК). Однак на нашу думку, вони не призначені для випадків спадкування таких чутливих, функціонуючих об'єктів, як підприємство. До того ж і охорона спадкового майна, і управління спадщиною здійснюються до прийняття спадщини. Як повинно здійснюватись управління спадщиною, зокрема єдиним майновим комплексом підприємства, у період після прийняття спадщини і до оформлення спадкових прав спадкоємців? А між тим цей період може бути досить тривалим, адже відповідно до ст. 1298 ЦК України свідоцтво про право на спадщину видається після спливу шести місяців з дня її відкриття. Цим питанням Міністерство юстиції України повинно приділити увагу і при підготовці відповідних документів, і при наданні роз'яснень з тим, щоб забезпечити формування єдиної нотаріальної практики.

Після смерті власника підприємства, юридична особа продовжує існувати з виділенням спадкоємцям певної частки в майні, тому що підприємство – це об'єкт, а не суб'єкт цивільних правовідносин. Існує

лише два шляхи для спадкоємців: продати підприємство або продовжити діяльність шляхом перереєстрації прав на себе. З правової точки зору продаж майна приватного підприємства не приводить до зміни власника підприємства. Підприємство (суб'єкт права власності) і його майно (об'єкт права власності) не одне і те саме. Тому немає жодних підстав вважати новим власником підприємства покупця усього майна. Крім того, у разі продажу майна підприємства, покупець повинен сплатити кошти підприємству, а не засновнику. Якщо продовжити цю концепцію, то виходитиме, що підприємство – це абсолютно самостійний суб'єкт цивільного права, який одночасно виступає у двох іпостасях як об'єкт правочину та суб'єкт права власності навіть без засновника, з чим важко погодитися. Навіть припускаючи, що засновники умовно необхідні лише для створення підприємства, а потім воно може існувати незалежно від їх волі.

У випадку перереєстрації підприємства, спадкоємець повинен відвідати державний орган, який проводив реєстрацію приватного підприємства, й подати заяву на перереєстрацію. Фактично особа, яка успадкувала, стає новим засновником і власником. Внести зміни необхідно також і до статуту підприємства, оскільки змінюється його власник. Крім того, слід вивчити низку організаційних питань і зробити певні корективи. Після одержання свідоцтва про перереєстрацію підприємства спадкоємцю треба відвідати банківську установу, де був відкритий розрахунковий рахунок колишнього власника. Надавши свідоцтво про право на спадщину й свідоцтво про перереєстрацію підприємства, новий власник приватного підприємства заповнює необхідні документи й змінює картки підписів. Картку підписів до банку завіряє нотаріус, тільки перевіривши свідоцтво про право на спадщину й документ, що підтверджує перереєстрацію підприємства. Також до податкової адміністрації за місцем реєстрації приватного підприємства новому власнику необхідно надати своє рішення про призначення на посаду директора, зокрема і в тому випадку, якщо директором буде він сам.

Здається, що подальше дослідження спадкових прав, пов'язаних з підприємницьким правом, не тільки доцільне, а й необхідне. Такі дослідження мають привести до більшої стабільності та економічної безпеки підприємства, сприятимуть гарантуванню прав та інтересів спадкоємців та спадкодавців.

ЗАХИСТ КОМЕРЦІЙНОЇ ТАЄМНИЦІ ЯК ЗАГАЛЬНИЙ ЧИННИК, ЩО ВПЛИВАЄ НА ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ ПІДПРИЄМСТВА

Бордюк Ю.В., *ст. викладач кафедри права СумДУ*

Під економічною безпекою підприємства розуміється захищеність його потенціалу (виробничого, організаційно-технічного, фінансово-економічного, соціального) від негативної дії зовнішніх і внутрішніх чинників, прямих або непрямих економічних погроз, а також здібність суб'єкта до відтворення. Складовими системи економічної безпеки підприємств виступають: 1. фінансова складова; 2. інтелектуальна і кадрова складова; 3. техніко-технологічна складова; 4. інформаційна складова; 5. політико-правова складова; 6. економічна складова; 7. силова складова. Обставини, що формують відповідний рівень економічної безпеки підприємства доволі різноманітні але в кожній галузі виробництва мають свою специфіку. Доречно зауважити, що існують і загальні чинники, які впливають на належний рівень економічної безпеки підприємства незалежно від форм власності й галузі виробництва. До них, як зазначає Куліш А.М., зокрема належать:

1. Безпосередній чинник виробництва – територія, на якій розміщено підприємство, природні ресурси наявні на цій території, доступність їх використання, їх якість, трудові ресурси та їх освітньо-кваліфікаційний рівень, виробнича, соціальна-економічна інфраструктура.
2. Стабільний попит на продукцію, який охоплює укладені контракти на реалізацію продукції, рівень конкурентоспроможності продукції, що виготовляється, її якісні показники, обґрунтовані прогнози на стабільність ринку щодо виробленої продукції тощо.
3. Надійність постачальників сировини та матеріалів.
4. Зовнішня конкуренція на продукцію, яка зорієнтована на експорт.
5. Державне економічне регулювання діяльності підприємства, яке вбачає захист власного товаровиробника, регулювання державної податкової політики тощо.
6. Надійний захист комерційної таємниці, науково-технічних досягнень, розробок нових технологій, інтелектуальної власності, “ноу-хау” з боку держави.
7. Компетентність керівництва підприємства.

Автор має на меті більш детально зупинитися на реалізації відповідно до чинного законодавства такого чинника економічної безпеки як надійний захист комерційної таємниці, торгівельних марок тощо.

Починаючи з часів набуття Україною незалежності, її економіка поступово набуває рис ринкової економіки. Більшість підприємств співпрацюють з іноземним ринком збуту, тому для них захист власної торгової марки як на внутрішньому, так і зовнішньому ринку є доволі актуальною і хворобливою темою.

В багатьох випадках основним “посередником” між продавцем та покупцем виступає фірмове найменування чи торгова марка підприємства. Виходячи з цього, споживач приймає рішення на користь тієї чи іншої продукції. Тому зрозуміло, чому вартість багатьох поширених торгових марок сягає декількох мільярдів доларів. Наприклад, брэнда “Майкрософт” в 2007 році складала 60 мільярдів, брэнда “Кока-кола” – 65 мільярдів доларів США. Отже надійний захист наукових технічних досягнень, інтелектуальної власності з боку держави є вагомим чинником що впливає на економічну безпеку підприємства, зважаючи на те, що інтелектуальне піратство на сьогодні залишається одним із найбільш привабливими способом незаконного отримання доходів незважаючи на всі зусилля які спрямовані на зупинення, виготовлення і розповсюдження продукції з використанням інтелектуального продукту (винаходів, знаків для товарів та послуг, промислових зразків тощо).

В Україні в 2000 році був створений Державний департамент інтелектуальної власності, основними функціями якого є: забезпечення реалізації державної політики в сфері інтелектуальної власності, прогнозування та визначення перспектив в цій сфері, розробка нормативно-правової бази функціонування державної системи охорони прав інтелектуальної власності та її організаційне забезпечення. Але проблема захисту виробників та їх торгівельних марок залишається актуальною. Ускладнюється вона і тим, що для України характерною рисою є недооцінка суспільством вагомості захисту прав інтелектуальної власності. Причиною цієї особливості здебільшого мабуть стала спадщина радянського минулого, коли результати діяльності в науковій та культурній сферах вважалися досягненнями всього народу. Чимало випадів коли через брак інформації або правової необізнаності власники інтелектуальних

досягнень добровільно відмовлялися від свої прав на власні винаходи, а якщо і не відмовилися, то не могли себе захистити. Слід зазначити, що аналогічна ситуація склалася не лише в Україні. Широко відомий випадок з іноземними учасниками Міжнародної виставки винаходів (м. Вена) в 1873 році, які відмовились від участі, побоюючись, що їх винаходи будуть викрадені та використані в комерційних цілях. Ця подія наглядно демонструє гостроту проблеми захисту інтелектуальної власності в світовому масштабі. Ще понад 100 років назад в Європі робились спроби захистити свою інтелектуальну власність та прийняти перші міжнародні документи, закликані стати юридичним джерелом захисту прав інтелектуальної власності.

Світова спільнота, розуміючи актуальність захисту інтелектуальних прав на знаки для товарів та послуг як для окремого суб'єкта господарювання, його економічної безпеки, так і економіки держави в цілому, прийняла 14 квітня 1891 року Мадридську угоду про міжнародну реєстрацію знаків. З тих пір угода декілька разів переглядалась і вдосконалювалась. Ця угода є найголовнішим міжнародно-правовим актом, який найбільш чітко врегулює питання реєстрації та захисту знаків для товарів та послуг в декількох країнах одночасно. Слід зауважити що Україна єдина із колишніх радянських республік мала окреме представництво у Світовій організації інтелектуальної власності на рівні з союзним представництвом. Після становлення незалежної держави, Україна підтвердила свою участь у цій організації, а в серпні 1992 року заявила про продовження дії на своїй території Паризької конвенції про охорону промислової власності, Договору про патентну кооперацію та Мадридської угоди про міжнародну реєстрацію знаків, що дозволило вітчизняним виробникам, які поширюють свою продукцію на території інших країн і стикаються з проблемами порушення своїх прав інтелектуальної власності мати юридичні підстави для їх захисту в усіх країнах-учасницях Мадридської угоди, яких на сьогодні 77.

Отже як бачимо надійний правовий захист інтелектуальної власності розробок нових технологій, торгівельних марок, фірмових найменувань з боку держави є з одного боку запорукою економічної безпеки окремого суб'єкта господарювання, а з другого – неабияк впливає на економічне зростання держави в цілому, на її імідж на світовому ринку.

ЕКОЛОГІЧНА СКЛАДОВА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Сайко Л.Ю., *ст. викладач кафедри права СумДУ*

Сайко А.О., *радник відділу безпеки СЗСМ*

На сьогодні немає єдиної думки з приводу термінів економічної безпеки підприємств. В цілому економічна безпека підприємства це запобігання негативним впливам на стабільне та максимально ефективне функціонування підприємства, його розвиток та існування.

Однією із складових економічної безпеки підприємства є екологічна безпека, яка полягає в дотриманні норм чинного екологічного законодавства та зменшення витрат від забруднення навколишнього середовища. Умовно ці витрати можна поділити на обов'язкові (яких уникнути неможливо, але можна зменшити) та додаткові (яких можливо уникнути).

Обов'язкові витрати включають в себе збори за забруднення навколишнього природного середовища, погіршення якості природних ресурсів, спеціальне природокористування (які передбачені чинним законодавством та мають податковий характер), плата за вивіз та утилізацію відходів виробництва, комунальні платежі та інші.

До додаткових, в першу, чергу можна віднести штрафні санкції, які застосовуються при порушенні чинного екологічного законодавства та «штрафні» збори за перевищення лімітів викидів та скидів у навколишнє природне середовище, спеціальне природокористування та інші.

Значну частину витрат підприємства, на якому застосовуються шкідливі умови праці складають виплати пільгових пенсій. Такі підприємства за власний рахунок сплачують пенсії протягом 5 років працівникам, як були зайняті на роботах із шкідливими умовами праці, оскільки вони мають право на одержання пільгових пенсій за 5 років до досягнення пенсійного віку. Також сюди можна віднести витрати, яке несе підприємство при захворюваності працівників, в першу чергу при професійних захворюваннях. Тобто екологізація виробництва, застосування сучасних не шкідливих технологій та процесів, які покращують умови праці, захищають здоров'я, а інколи і життя працівників від шкідливих наслідків виробництва суттєво мінімізують економічні витрати підприємства.

Збір за спеціальне використання природних ресурсів встановлюється на основі нормативів збору і лімітів їх використання. Збори за використання природних ресурсів в межах встановлених лімітів відносяться на витрати виробництва, а за понадлімітне використання та зниження їх якості стягуються в п'ятикратному розмірі з прибутку, що залишається у розпорядженні підприємств, установ, організацій. Збір за забруднення навколишнього природного середовища, встановлюється на основі фактичних обсягів викидів, лімітів скидів забруднюючих речовин в навколишнє природне середовище і розміщення відходів. Ці збори в межах лімітів відносяться на витрати виробництва, а за перевищення лімітів стягуються з прибутку, що залишається в розпорядженні підприємств, установ, організацій. Якщо за скид відходів необхідно буде сплачувати значні кошти, то підприємство вимушене буде прорахувати варіанти того, що обійдеться йому дешевше: платня за споживання природного середовища чи зниження викидів?

Що стосується зборів за погіршення якості природних ресурсів внаслідок володіння і користування ними, то він сплачується за рахунок прибутку.

Неефективне використання природних ресурсів знижує показники економічної ефективності підприємств за рахунок перевитрат сировини, та наносить шкоду навколишньому середовищу за рахунок великої кількості відходів. Також величина капітальних інвестицій і поточних витрат на охорону навколишнього природного середовища мають прямий позитивний вплив на фінансові результати діяльності підприємств до оподаткування. Дана залежність є підтвердженням доцільності запровадження екологічно безпечних технологій підприємствами, що забезпечить підвищення економічного ефекту їх діяльності.

На даний момент підприємства, які виходять на міжнародні ринки співпраці, змушені дотримуватись міжнародної процедури проведення екологічного контролю і одержувати відповідний сертифікат з екологічної безпеки виробництва і продукції. Якщо підприємство відповідає міжнародним вимогам екологічної безпеки їх продукція стає конкурентоздатною на світовому ринку і це теж забезпечує постійний прибуток підприємства.

Тому забезпечення екологічної безпеки підприємств є основою їх економічного благополуччя.

ГОЛОВНІ ЧИННИКИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ОРГАНІЗАЦІЮ ТА УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА (ФІРМИ) В УМОВАХ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ

*Харченко В.Б., к.ю.н.доцент кафедри права СумДУ
Міщенко О.М., викладачка кафедри права СумДУ*

Економіка перехідного періоду змушує керівників підприємств по-новому поглянути на проблему економічної безпеки, замислитися над способами мінімізації втрат. Ймовірність стати банкрутом, втратити в результаті конкурентної боротьби контроль над власністю, сьогодні досить висока.

На економічний стан підприємств сьогодні впливають різні чинники. Найважчу втрату в діяльності підприємств завдає нестабільність економічної політики держави в умовах світової кризи.

Майже всі підприємства значно зменшили обсяги виробництва, багато хто вимушено змінив профіль виробництва, що фактично привело до втрати роками напрацьованих технологій, зв'язків та конкурентних позицій.

Серед інших чинників, які впливають на виробничу і господарську діяльність підприємств, слід зазначити надзвичайні ситуації природного і техногенного характеру, протиправні дії кримінальних структур, недобросовісна конкуренція, тощо.

Значне зменшення обсягу прибутку (з ймовірністю від 10 до 40 %) має місце практично при дії кожного із вказаних чинників. В той же час надзвичайні ситуації природного і техногенного характеру, протиправні дії кримінальних структур на економічний стан підприємств та фірм різних галузей впливають в меншій мірі ніж недобросовісна конкуренція та інші порушення економічної безпеки.

Не залишаючи без уваги інші чинники, на нашу думку, необхідно зосередити увагу на питаннях боротьби із недобросовісною конкуренцією як фактором, який є одним із стабільних чинників, що загрожує економічній безпеці підприємств.

Незалежно від значення величин втрат, економічні інтереси господарюючих суб'єктів завжди потребують захисту. У даному питанні важливо знайти правильне співвідношення між вірогідними втратами і допустимою величиною витрат для їх запобігання або мінімізації. Витрати на охорону власності пропорційні її величині або

цінності для власника. Фірми промислово розвинених країн витрачають на ці цілі від 15 до 20 % прибутку кожного року.

Очевидно, що чим більше виділено засобів на безпеку, тим ефективніше повинен бути захист. Але існує межа або величина максимально допустимих витрат, визначуваних рентабельністю. Цю межу можна оцінити, порівнюючи загальні витрати на захист і цінність власності, що захищається. Проте, як переконує практика, на певному етапі подальше збільшення зусиль та затрат щодо охоронних заходів та захисту інформації не завжди підвищують їх ефективність пропорційно витратам.

Розрахунки показують, що для досягнення ефективного захисту на рівні 50 %, допустимі витрати на захист повинні досягати 10 % доходів підприємства або фірми.

Для досягнення захисту з ефективністю 90 %, за тих самих умов, необхідно витратити до 15 – 20 % доходів того ж самого підприємства або фірми.

При цьому, досягнення захисту з ефективністю 100 % може розглядатися лише на теоретичному рівні, так як на практиці фактично є недосяжним і таким, що потребує витрат більше ніж доходи відповідного підприємства або фірми.

Витік інформації, що представляє інтерес для фірми, відбувається в основному через персонал або через встановлення недостатнього рівня охорони такої інформації з боку адміністрації підприємства. Для боротьби із цим, у вітчизняній практиці та у практиці країн з розвинутою економікою застосовується низка прийомів:

- 1) надання інформації статусу комерційної таємниці;
- 2) введення спеціального діловодства;
- 3) подібнення масивів інформації на окремі блоки;
- 4) обмеження кола осіб, які мають доступ до певної інформації.

Однак, як свідчить досвід, необхідний рівень захисту подібної інформації досягається не стільки заходами технічного характеру, скільки правового, адміністративного та організаційного, а саме детальною регламентацією внутрішнього розпорядку, високим корпоративним духом, низькою текучістю кадрів, заснованою на ретельному підборі персоналу, реальній участі персоналу в управлінні фірми, залежності заробітку та матеріального заохочення від

кінцевого прибутку, тобто заходами, на які керівники підприємств та фірм України поки що слабо спираються.

Внаслідок досліджень, проведених на підприємствах, можна деталізувати основні блоки інформації, що потребують захисту. До них відносяться:

- плани розвитку підприємства;
- техніко-економічні обґрунтування інвестиційних програм;
- відомості про виробничі можливості підприємства;
- результати маркетингових досліджень;
- умови контрактів, операцій, угод та ін.

Зарубіжний і вітчизняний досвід доводить, що головним напрямом щодо захисту інформації, яка є важливою для економічної діяльності підприємства і містить комерційну таємницю, є робота з персоналом, яка повинна базуватися на вихованні у працюючих почуття відповідальності, вироблення навичок захисту конфіденційної інформації підприємства на всіх рівнях.

За оцінками фахівців, превентивна робота з персоналом може знизити рівень втрат від промислово-економічного шпіонажу до 60 % від потенційної загрози.

Іншим напрямом захисту від промислово-економічного шпіонажу є застосування апаратних засобів захисту, за допомогою яких вирішується низка так званих “фізичних” завдання:

- перешкоди візуальному спостереженню і дистанційному прослуховуванню;
- нейтралізації паразитних електромагнітних випромінювань і наведень;
- виявлення технічних засобів підслуховування і магнітного запису, що несанкціоновано встановлюється на території і в приміщеннях підприємства;
- захисту інформації, що передається за допомогою засобів зв’язку і систем автоматизованої обробки інформації.

Для створення дієвої системи захисту економічних інтересів на підприємстві повинна існувати власна служба економічної безпеки. Вказана служба повинна діяти на правовій основі і охороняти економічних інтересів господарюючого суб’єкта з використанням новітніх засобів інженерного захисту, комплексу організаційних заходів та інших заходів, які не суперечать чинному законодавству України. Такий “фізичний” рівень охорони повинен спиратися перш

за все на “інтелектуальний” рівень, який полягає у використанні всіх правових заходів захисту економічної безпеки підприємства, передбачених цивільним та господарським законодавством України.

Суттєва криміналізація суспільства в цілому та великої частини економіки України на сучасному етапі призвела до того, що багато підприємств зараз не готові протистояти злочинним посяганням на матеріально-технічні цінності та території, на яких розташовані підприємства і фірми, захистити своїх співробітників.

Прикладами тому є велика кількість “рейдерських” нападів та інших протиправних зазіхань як на керівників підприємств, так і на провідних фахівців цих підприємств і фірм. Непоодинокими є факти використання близьких родичів та інших близьких осіб з метою впливу на вказаних осіб.

При виборі як окремого виду захисту, так і системи захисту в цілому, слід уявляти імовірнісну вартість можливої шкоди і якісну оцінку загроз економічної безпеки підприємства.

Якісна оцінка, тобто визначення найбільш вірогідних для підприємства видів загроз, а також чинників, що посилюють вплив цих загроз на життєво важливі інтереси підприємства, є головним завданням власної служби економічної безпеки.

Визначаючи економічну безпеку підприємства (фірми), більшість авторів зазначає її як стан захищеності життєво важливих інтересів підприємства від внутрішніх і зовнішніх джерел небезпеки, сформований власником підприємства або уповноваженою нею особою і його персоналом шляхом реалізації системи заходів правового, економічного, організаційного, інженерно-технічного і соціально-психологічного характеру. У цьому визначенні слід особливо відзначити два моменти. По-перше, стан захищеності має динамічний характер і постійно змінюється в залежності як від дій власника підприємства (фірми), так і від дій інших господарюючих суб'єктів або факторів загроз. По-друге, загроза від внутрішніх джерел небезпеки підприємства (фірми), не менш небезпечна, ніж загроза від зовнішніх джерел небезпеки.

Результатом захисту економічної безпеки підприємства є стабільність (надійність) його функціонування, ефективність фінансово-комерційної діяльності (прибутковість), особиста безпека власника підприємства (фірми) та його персоналу, забезпечення надійного існування і прогресивного розвитку підприємства.

При цьому, до ресурсів забезпечення надійного існування і прогресивного розвитку підприємства відносяться п'ять основних напрямків:

- 1) захист матеріальних і фінансових цінностей;
- 2) захист власника підприємства або уповноваженої ним особи;
- 2) захист персоналу;
- 3) захист прав інтелектуальної власності;
- 4) інформаційне забезпечення економічної діяльності підприємства в ринкових умовах.

За оцінками деяких експертів, витрати на створення системи безпеки підприємства (фірми) і її оптимальне функціонування можуть досягати майже третини витрат, які відбуваються в процесі виробництва. Слід зазначити, що така система безпеки підприємства (фірми) може бути ефективною лише за умов застосування комплексної системи захисту, до якої входять:

- законодавчі заходи;
- фізичні заходи (створення перешкод для доступу до певної території або приміщення, майна, що охороняється, обладнання, інформації);
- адміністративні заходи (введення відповідного внутрішнього режиму, порядку проходу на територію або в приміщення підприємства та виходу з нього, пересування автотранспортних засобів і т. п.);
- технічні заходи (використання технічних засобів охорони);
- криптографічні заходи;
- програмні заходи;
- економічні заходи;
- морально-етичні заходи.

Для кожного підприємства використовується відповідний комплекс заходів, адекватних обстановці на цьому підприємстві (фірмі) і в його оточенні.

ПРИНЦИПИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЛЕЖНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Міщенко О.М., *викладач кафедри права СумДУ*

В умовах ринкових відносин, коли держава вже не несе відповідальність за результати фінансово-господарської діяльності підприємства, забезпечення економічної безпеки стає однією з найбільш важливих і актуальних проблем його діяльності.

Світова і вітчизняна економічна криза підсилює небезпеку і загрозу зіткнення підприємства з рейдерським захопленням, протиправними діями недобросовісних конкурентів, злочинним зазіханням на інтелектуальну власність і комерційну таємницю, злочинами у фінансовій сфері.

Підприємство взаємодіє з різними агентами ринку: споживачами, суміжниками, податковими та кредитними органами, при цьому кожного з них цікавить питання наскільки надійно підприємство як партнер в економічних відносинах.

Оцінка економічної безпеки підприємства полягає у визначенні рівня захищеності його виробничо-технічного, фінансового, технологічного та соціального потенціалу.

Розробка системи забезпечення безпеки повинна здійснюватися на основі дотримання таких принципів, тобто основних засад і положень:

- законності;
- прав і свобод громадян;
- централізованого керівництва;
- компетентності;
- конфіденційності;
- комплексного застосування ресурсів та коштів;
- самостійності і відповідальності за забезпечення економічної безпеки підприємства;
- передової матеріально-технічної оснащеності;
- своєчасності;
- корпоративної етики;
- безперервності;
- координації та взаємодії з органами влади та керівництва;
- удосконалювання.

Зупинимося на окремих з цих принципів.

Принцип законності вимагає здійснення діяльності по забезпеченню безпеки підприємства виключно в правовому полі на основі приписів українського законодавства із застосуванням тільки дозволених законом методів і засобів.

В умовах демократизації суспільства особливого значення набуває принцип дотримання прав і свобод громадян, а саме: ніякі мотиви доцільності не можуть виправдати випадки порушення або обмеження прав і свобод персоналу фірми (підприємства) так і сторонніх громадян, адже це прямо забороняє Конституція України, а крім того – викликатиме негативну реакцію працівників, що в кінцевому рахунку викличе певну загрозу економічній безпеці підприємства.

Принцип централізованого керівництва передбачає зосередження системи економічної безпеки підприємства безпосередньо у керівника організації (власника), який ставить завдання керівникові штатного підрозділу безпеки, ухвалює його рішення, оперативно одержує від нього інформацію відносно стану безпеки на підприємстві.

Принцип комплексного застосування ресурсів та коштів регламентує здійснення діяльності по протидії загрозам і ризикам на основі розроблених в організації оперативних планів із залученням всіх наявних в організації фінансових, матеріально-технічних, інтелектуальних, кадрових, інформаційних й інших ресурсів.

Принцип своєчасності вимагає негайної реакції системи безпеки підприємства на виникаючі небезпеки, загрози і ризики. При цьому особливо важливі попереджувальні, профілактичні заходи з метою недопущення небажаних для підприємства дій, явищ і подій.

Принцип координації та взаємодії з органами влади та керівництва зобов'язує здійснювати роботу по забезпеченню безпеки організації фірми (підприємства) на основі тісної взаємодії й координації штатного підрозділу безпеки з іншими структурними підрозділами свого підприємства (фірми), а також з органами державного управління, МВС, СБУ й іншими.

Принцип удосконалювання передбачає вдосконалювання мір і засобів захисту на основі появи нових технічних засобів з урахуванням новітніх методик, накопиченого вітчизняного й закордонного досвіду.

Принцип економічної доцільності і обґрунтованості передбачає, що вартість фінансових витрат на забезпечення економічної безпеки підприємства не повинна перевищувати рівня реальних і потенційних небезпек, загроз і ризиків, а також рівня фінансових можливостей підприємства, інакше губиться економічний зміст таких витрат.

Принцип безперервності вимагає від системи безпеки організації постійної і безперервної роботи. Це обумовлено тим, що в умовах ринкової економіки небезпеки й загрози носять перманентний характер.

Комплексне дотримання цих принципів допоможе створити ефективну систему екологічної безпеки підприємства, здатну протидіяти реальним і потенційним несприятливим факторам і забезпечити його стабільну роботу і сталий розвиток.

ТЕХНІЧНИЙ ЗАХИСТ ФІНАНСОВОЇ, ВИРОБНИЧО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ІНФОРМАЦІЇ В КОМП'ЮТЕРНІЙ МЕРЕЖІ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ

Півень А.Г., *начальник Центру комп'ютерних технологій СумДУ*

Шевченко І.П., *викладач кафедри права СумДУ*

Важливим для кожної організації є розробка комплексної програми захисту інформації, що складається з організаційних та програмно-технічних заходів, в якій передбачено розмежування прав доступу, оновлення програмного та технічного забезпечення, навчання персоналу. Абсолютно небезпечно інформаційну систему створити не можливо, тому система безпеки є компромісним рішенням.

Одним з напрямків захисту інформації в інформаційних системах є технічний захист інформації (ТЗІ). У свою чергу, питання ТЗІ розбиваються на два великих класи завдань: захист інформації від несанкціонованого доступу (НСД) і захисту інформації від витоку технічними каналами. Під НСД звичайно мається на увазі доступ до інформації, що порушує встановлену в інформаційній системі політику розмежування доступу. Під технічними каналами розглядаються канали сторонніх електромагнітних випромінювань і наведень (ПЕМІН), акустичні канали, оптичні канали й ін.

Для захисту інформації на рівні прикладного та системного програмного забезпечення використовуються:

- системи розмежування доступу до інформації;
- системи ідентифікації та автентифікації;
- системи аудиту та моніторингу;
- системи антивірусного захисту.

Для захисту інформації на рівні апаратного забезпечення використовуються:

- апаратні ключі ;
- системи сигналізації;
- засоби блокування пристроїв та інтерфейсів вводу-виводу інформації.

В комунікаційних системах (комп'ютерних мережах) використовуються такі засоби мережевого захисту інформації:

- **міжмережеві екрани** (англ. Firewall) — для блокування атак з зовнішнього середовища (Cisco PIX Firewall, Symantec Enterprise Firewall™, Contivity Secure Gateway та Alteon Switched Firewall від компанії Nortel Networks). Вони керують проходженням мережевого трафіку відповідно до правил (англ. policies) захисту. Як правило, міжмережеві екрани встановлюються на вході мережі

і розділяють внутрішні (приватні) та зовнішні (загального доступу) мережі;

- **системи виявлення вторгнень (IDS** — англ. Intrusion Detection System) — для виявлення спроб несанкціонованого доступу як ззовні, так і всередині мережі, захисту від атак типу «відмова в обслуговуванні» (Cisco Secure IDS, Intruder Alert та NetProwler від компанії Symantec). Використовуючи спеціальні механізми, системи виявлення вторгнень здатні попереджувати шкідливі дії, що дозволяє значно знизити час простою внаслідок атаки і витрати на підтримку працездатності мережі;
- **засоби аналізу захищеності** — для аналізу захищеності корпоративної мережі та виявлення можливих каналів реалізації загроз інформації (Symantec Enterprise Security Manager, Symantec NetRecon). Їх застосування дозволяє попередити можливі атаки на корпоративну мережу, оптимізувати витрати на захист інформації та контролювати поточний стан захищеності мережі.

Важливим для підприємства є резервне копіювання важливої інформації та створення копій обрізів системних дисків персональних комп'ютерів та серверів у момент їх нормальної роботи. Поєднання цих заходів дозволять відновити роботу в найкоротший термін.

Обмеження прав на зміну системної інформації, застосування автоматизованих правил захисту, планове оновлення та перевірка систем, своєчасний збір та аналіз інформаційної активності під час роботи користувача захистить від випадкових помилок у роботі інформаційної системи. Багато в чому правильні дії в цих напрямках залежать від кваліфікації адміністратора комп'ютерної мережі.

Комп'ютерні віруси, останнім часом, найчастіше проникають в систему через електронну пошту та заражені USB-носії інформації (флеш-карти та ін.).

Сучасний антивірусний захист не може обмежуватись лише встановленням антивірусної програми. Необхідним є застосування спеціалізованих програм одноразової перевірки, які оновлюються щоденно, та контроль автоматизованого запуску з USB-носіїв, наприклад: Dr.Web CureIt!, Kaspersky Virus Removal Tool, Norton Security Scan, Panda USB Vaccine.

Для безпечної роботи в локальній та глобальній інформаційній мережі Інтернет важливим є налаштування параметрів безпеки програми перегляду, а також спостереження за мережевою активністю комп'ютерів мережі з метою своєчасного виявлення та блокування мережевих загроз. Як приклад багатофункційного антивірусного та антишпигунського програмного забезпечення для мережі можливо виділити Symantec Endpoint Protection, що

включає в себе: програмне забезпечення клієнта, серверну систему підтримки, збору та систематизації інформації, централізоване оновлення та карантин збереження інфікованих файлів.

Для захисту від помилок користувачів під час роботи з важливими документами необхідно застосовувати засоби дозволів до окремих документів та інформації безпосередньо у документі. Це можливо досягнути використовуючи можливості офісних програм: шаблони та захист.

Якщо права на інформаційно-комунікаційну систему підприємства не є його власністю правовідносини визначаються згідно Закону України «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» № 80/94-вр, (остання редакція від 30.04.2009).

Власник інформаційних ресурсів або уповноважені ним особи мають право здійснювати контроль за виконанням вимог по захисту інформації та забороняти чи призупиняти обробку інформації у випадку невиконання цих вимог, а також може звертатися в органи державної влади для оцінки правильності виконання та дотримання вимог по захисту його інформації в інформаційних системах. Ці органи дотримуються вимог конфіденційності інформації та результатів перевірки.

На підприємствах в даний час широко застосовуються автоматизовані системи АС - системи, що здійснюють автоматизовану обробку даних і до складу яких входять технічні засоби їх обробки (засоби обчислювальної техніки і зв'язку), а також методи і процедури, програмного забезпечення. Захист інформації в АС впроваджується відповідно Закону України «Про захист інформації в автоматизованих системах», що введений в дію Постановою Верховної Ради України № 81/94-ВР від 05.07.94 р. та Закону України «Про електронний цифровий підпис» №852-IV від 22.05.2003.

Важливим фактором інформаційної безпеки є також використання ліцензійного та сертифікованого програмного забезпечення, що дозволяє отримувати своєчасні оновлення захисту та забезпечити стає функціонування та розвиток інформаційної системи підприємства.

Формування ринку інформаційних продуктів та послуг і забезпечення його ефективного функціонування обумовлюється законодавчою підтримкою та правовим захистом. Законодавче врегулювання процесів розвитку інформаційної сфери охоплює цілий комплекс не лише юридичних, а й економічних та технологічних проблем, тому проблема захисту інформації від зовнішніх і внутрішніх загроз в умовах сучасного інформаційного простору, її правове забезпечення є особливо гострою. Ігнорування проблем інформаційної безпеки може призвести до труднощів або й узагалі унеможливити прийняття найважливіших управлінських рішень.

УПРАВЛІННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЮ БЕЗПЕКОЮ ЯК СУТНІСНА СКЛАДОВА ПОБУДОВИ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

В.Ю. Артемов,

канд. юрид. наук, доцент Інститут захисту інформації з обмеженим доступом

Захист інформації з обмеженим доступом є, безумовно, найважливішим завданням України. У зв'язку із виникненням нових викликів у інформаційній сфері, а також активною участю нашої держави в процесі реалізації системи колективної безпеки перед структурами, які забезпечують організацію захисту інформації з обмеженим доступом, постають нові завдання.

До проблеми управління інформаційною безпекою зверталися такі відомі зарубіжні та вітчизняні науковці як А. Роберте, В. Хорошко, В. Ящурицький, В. Маричев, В. Василюк, С. Климчук та ін. Зазначені науковці натомість мало уваги приділяли постановки проблеми менеджменту захисту інформації з обмеженим доступом, та функціонуванню підсистеми інформаційного права.

Поява та усвідомлення проблем інформаційної безпеки призводять до необхідності подальшого розвитку та розширення інформаційного права як галузі юридичної науки. В цілому це відповідає сучасним тенденціям, оскільки в наш час система права переживає період поділу, у зв'язку зі значним розширенням кордонів та особливостей правового регулювання.

Мета даної статті - дослідити та проаналізувати сутність міжнародних норм та стандартів в галузі захисту інформації з урахуванням жорстких вимог щодо свободи інформації та лібералізації права.

Захист інформації з обмеженим доступом є, безумовно, найважливішим завданням України. У зв'язку із виникненням нових викликів у інформаційній сфері, а також активною участю нашої держави в процесі реалізації системи колективної безпеки перед структурами, які забезпечують організацію захисту інформації з обмеженим доступом, постають нові завдання.

Здавалося б, вирішення цих завдань слід шукати в контексті запозичення міжнародних норм та стандартів. В той же час, міжнародна практика показала, що сліпе копіювання чужих юридичних норм та правил не забезпечує ефективне вирішення поставлених завдань. Їх вирішення насправді вимагає глибокої та своєчасної теоретико-правової підтримки з боку вітчизняної юридичної науки.

Підвищення ролі інформації у життєдіяльності сучасного суспільства і пов'язана з цим необхідність захисту інформації від впливів зовнішніх та внутрішніх дестабілізуючих і руйнуючих факторів породили новий напрям наукових досліджень у правовій сфері, яке отримало назву «інформаційне право».

Особливий інтерес до цієї галузі права викликаний тим, що заходи по забезпеченню інформаційної безпеки є високозатратними, причому вони постійно зростають (у геометричній відповідності до розвитку інформаційних технологій).

Однак, світове суспільство змушене йти на ці витрати тому, що в інформаційному суспільстві, в якому ми живемо сьогодні, прогалини в системі захисту інформації створюють ризики не лише стосовно економічного розвитку, але й для політичної стабільності. Ось чому правове забезпечення суспільних відносин, яке стосується згаданої сфери, в наш час має надзвичайно важливе значення.

Ряд авторів, у тому числі П.У. Кузнецов, виходячи із системного підходу до вирішення проблем права, вбачають місце інформаційного права та його подальших підрозділів у складі певної тривірневої структури, яка показана на рис. 1.

При цьому вся система права розглядається як метасистема, власне інформаційне право - як система, а інформаційно-захисне право пропонується згаданим вище науковцем як підсистема або одна з підсистем інформаційно-захисного права. Подальше розчленування, на думку автора, дозволяє розглядати інформаційне право як метасистему, інформаційно-захисне право - як систему, що дозволяє вводити підсистемами такі, наприклад, складові як охорона державної таємниці та інтелектуальної власності (рис. 2).

Безумовно, кожен правовий інститут інформаційного права вирізняється своєрідністю та особливостями правового режиму. Він може бути більш жорстким або, навпаки, м'якшим. Все це визначається ризиками, пов'язаними з порушеннями правових режимів.

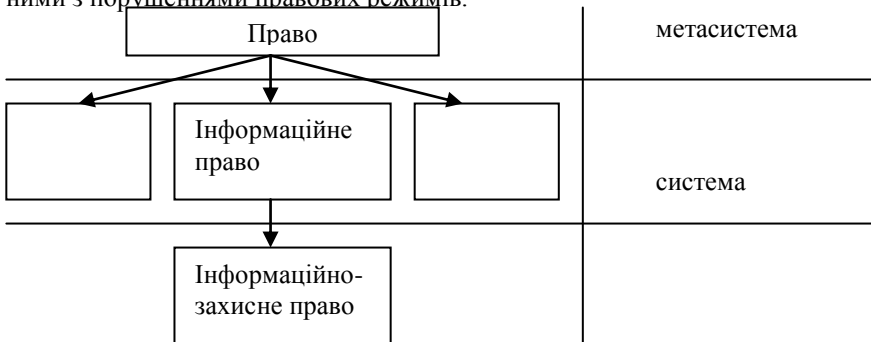

Рис. 1. Місце інформаційно-захисного права в загальній структурі права

Ми допускаємо, що саме на принципі «розподілу ризиків» повинна проводитися диференціація правової системи та виділення сукупності окремих інформаційних правових норм.

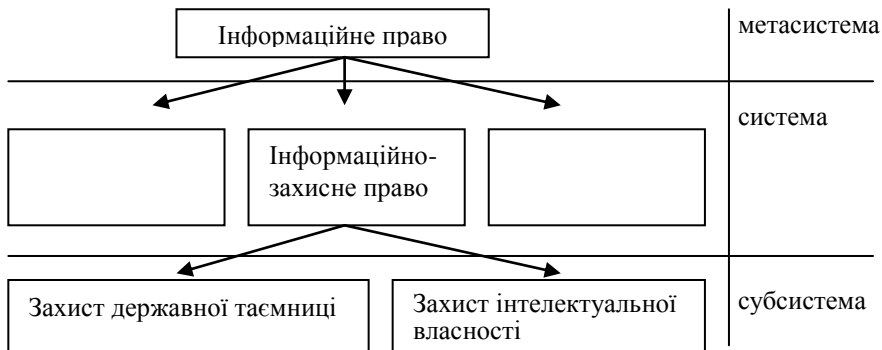

Рис. 2. Можлива диференціація інформаційно-захисного права в загальній структурі інформаційного права

Ось чому, в цілому погоджуючись із пропозиціями, наведеними на рис. та рис. 2, слід запропонувати дещо іншу структуру поділу інформаційно-захисного права (рис. 3). В основу такого поділу слід покласти принцип класифікації інформації. Причому класифікацію інформації слід виробляти на підставі ризиків можливих втрат її правоволодільців, незалежно від того, ким вони чи то державою, чи міждержавними спілками, або ж це фізичні та юридичні особи. Причому ризики, по можливості, слід оцінювати з економічного боку. Саме за таким принципом здійснюється класифікація інформації в ЄС та НАТО.

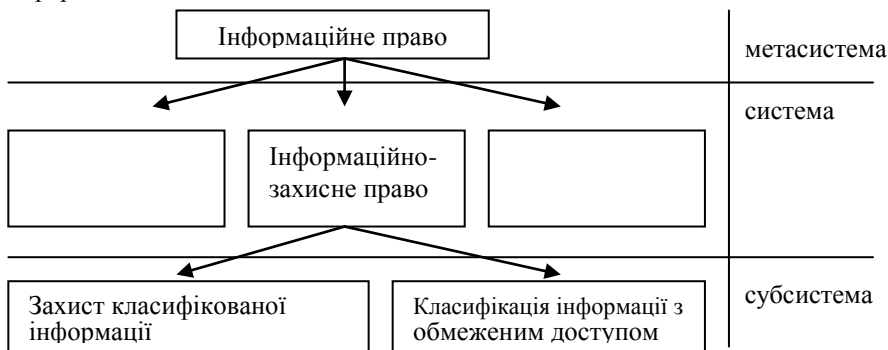

Рис. 3. Запропонована структура інформаційно-захисного права в загальній структурі інформаційного права

Відповідно до цього принципу, вся інформація поділяється на ту, що потребує класифікації, і ту, що повинна класифікуватися за ступенем захисту.

В ЄС та НАТО встановлено такі рівні класифікованої інформації: TOP SECRET, SECRET та CONFIDENTIAL. НАТО, крім того, захищає так звану некласифіковану, але чутливу інформацію (Unclassified But Sensitive). В НАТО також можна зустріти документи під грифом ABOVE TOP SECRET.

Термін «інформація з обмеженим доступом» може застосовуватися у вузькому та широкому сенсі. У вузькому сенсі - це інформація, ступінь захисту котрої нижчий, ніж у таємної або цілком таємної. В цьому сенсі вона відповідає рівню CONFIDENTIAL або «Для службового користування». В широкому сенсі інформація з обмеженим доступом - це вся інформація, яка потребує захисту, тоді вона співпадає тільки з CONFIDENTIAL.

Класифікація за ступенем захисту інформації не лише впливає на диференціацію правової системи в цілому, але й формує систему інформаційного права у всіх його структурних елементах, виділяючи сукупність галузевих інформаційних правових норм.

Запропонований спосіб класифікації забезпечує обмеження зони відповідальності, в якій суб'єкт управління може приймати рішення. В правознавстві такі зони визначаються як предмети ведення. В системі управління процесом правового забезпечення інформаційної безпеки питання підзвітності (предмети ведення) посідають особливе місце. Вирішення проблеми підзвітності пов'язано із необхідністю координації правозастосовчої діяльності з боку авторитетного державного органу, яким може бути і спецслужба, і який був би спроможний проводити моніторинг правового забезпечення захисту інформації з обмеженим доступом, а в необхідних випадках - виходити на найвищий рівень державного управління як суб'єкт законодавчої ініціативи.

Це дозволяє виокремити як субсистему інформаційного права захист класифікованої інформації або захист інформації з обмеженим доступом. Самостійність такої субсистеми проявляється в такому індикаторі, як правовий інститут. До специфічного правового інституту субсистеми слід віднести такі групи норм та механізмів їх реалізації, котрі регулюють найбільш стійкі та однорідні відносини в сфері захисту інформації. До них можна віднести і «політику безпеки», і «доступ» та «допуск», і «секрет» та «таємність», і «право на інформацію» та «захист інформації» тощо. При цьому предметною сферою правового регулювання захисту інформації з обмеженим доступом є самостійне об'єктивне явище суспільних відносин. А правовий інструмент регулювання при цьому являє собою систему галузевих методів права, що об'єднуються загальним терміном - «менеджмент захисту інформації з обмеженим доступом».

Паралельно інформацію, що потребує захисту, можна класифікувати ще й у залежності від її природи, виокремлюючи державну, міждержавну, медичну, комерційну, банківську та іншу таємницю. Правові норми рознесення

такої інформації за класами захисту в залежності від її природи є предметом іншої субсистеми (див. рис. 3), правовим інструментом якої повинен стати менеджмент диференціації інформації з обмеженим доступом.

При цьому аналіз ризиків слід розглядати не лише як метод ідентифікації та оцінок, але й у більш широкому сенсі, як методологію побудови замкнутої системи на основі аналізу ризиків. Актуальна на даний час теорія ризику та безпеки [3] має фундаментальний характер. Її практичне застосування базується на використанні стандартів організаційного та технічного рівня. Такий підхід дозволяє не лише отримати оцінку стану інформаційної безпеки, але й обґрунтувати план та доцільність тих чи інших заходів щодо захисту інформації. На жаль, ці напрацювання не отримали поки застосування в сфері захисту інформації з обмеженим доступом.

Менеджмент захисту інформації з обмеженим доступом є тією галуззю, необхідність теоретичного осмислення якої стала очевидна зовсім нещодавно. Перші дослідження в галузі інформаційної безпеки почалися наприкінці 80-х років минулого століття, а наприкінці 90-х з'явилися перші національні та міжнародні стандарти (ISCMЕC 17799,15408 та 27001). Однак факт появи таких стандартів не вирішує проблем захисту інформації з обмеженим доступом. Навпаки, завдання управління захистом інформації ускладнюються з кожним роком. Проблема полягає в тому, що впровадження міжнародних стандартів вимагає потужної нормативно-правової підтримки. Тут вельми доцільними є напрацювання в галузі порівняльного правознавства [4]. На жаль, і ці скромні напрацювання досі ще не отримали застосування в сфері захисту інформації з обмеженим доступом.

Тож, наслідком сучасного стану науки в галузі права та нагальних вимог практики безумовно є необхідність фундаментальних наукових досліджень в галузі захисту інформації з обмеженим доступом, виокремлення її в окрему субсистему загальної системи інформаційного права.

Безумовно, в загальній структурі забезпечення захисту інформації з обмеженим доступом важливу роль грають не лише такі сутності як юридична наука, нормативне узагальнення, правові механізми, але й практика правозастосування правосвідомості та правова культура.

Разом з тим, проведення наукового дослідження з розробки теоретичних основ менеджменту захисту інформації з обмеженим доступом як нової субсистеми права відповідає не лише запитам сьогодення, але й перспективам розвитку інформаційного суспільства України.

ЕКСПОРТНА БЕЗПЕКА УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

А.І. Іванов, *Університет економіки та права «КРОК»*

Основним досягненням реформ у зовнішньоекономічній політиці має стати вирівнювання умов конкуренції для вітчизняних товарів на зовнішніх ринках. Ситуація, що склалася у зовнішній торгівлі України, свідчить про необхідність втілення нових підходів зовнішньоекономічної політики, головним результатом яких мають стати створення ефективного механізму функціонування сфери зовнішньоекономічної діяльності, подолання негативного сальдо зовнішньої торгівлі та диверсифікації ринків збуту вітчизняної продукції.

У зв'язку з вступом України до СОТ, на сьогодні надзвичайно актуальним є питання розвитку загальноприйнятих та офіційно визнаних СОТ інструментів, які використовуються іншими країнами для підтримки експорту на зовнішніх ринках. У середньостроковій перспективі зовнішньоекономічна політика передусім залежатиме від ефективності реформування законодавства з метою створення сприятливих торговельних режимів, визначення ресурсу, який держава може використати для забезпечення присутності українських товарів на зовнішніх ринках. Перш за все, треба усвідомити, що це застосування найефективніших заходів у вигляді нетарифного регулювання, становлення митних тарифів, надання податкових пільг.

Міжнародні економічні відносини є одним із найважливіших і динамічних аспектів економіки. Навіть найбільш економічно розвинуті країни потребують державного регулювання та проведення системних, ґрунтовних та послідовних реформ, спрямованих на удосконалення регулювання зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів економічних відносин.

Головними проблемними питаннями, які необхідно вирішити у сфері зовнішньоекономічної політики, є подолання розбалансованості зовнішньої торгівлі за рахунок нарощування українського експорту та зміна товарної структури експорту у бік продукції з високим ступенем обробки. Для вирішення цих питань існує необхідність чіткого визначення основних пріоритетів зовнішньоекономічної політики та здійснення заходів, спрямованих на збільшення конкурентоспроможності українських товарів на зовнішніх товарних ринках.

Зростання протягом останніх років імпорту і падіння експорту з його гіпертрофованою структурою і сировинною спрямованістю на тлі зниження обсягів національного виробництва неможливо вважати досягненням, а лише невинуватим марнотратством національних ресурсів. Так само важко назвати досягненням високі темпи зростання імпорту порівняно з експортом,

оскільки масовий наплив імпоротної продукції посилює деградацію національної промисловості і збільшує лави безробітних. Товарна та географічна незбалансованість експорту та імпорту, а також їх вплив на рівень життя і розвиток національної економіки свідчать про відсутність державної експортно-імпоротної стратегії, що негативно впливає на забезпечення економічної безпеки України. Дефіцит торговельного сальдо досягне в 2008 р. рекордної цифри - більше ніж 20 млрд дол. США.

У зв'язку з надзвичайною важливістю створення потужного експортного потенціалу, спрямованого на зростання економічної могутності Української держави, здійснення виваженої експортної політики, видається за доцільне введення поняття "експортна безпека". Під експортною безпекою слід розуміти відповідність експорту національним інтересам України, забезпечення його раціональної структури та географічної збалансованості, конкурентоспроможності.

Для України важливо врахувати зарубіжний досвід, особливо стратегію Японії та інших провідних східноазійських країн. Цим країнам вдалося повною мірою використати свої конкурентні переваги в трудомістких галузях; шляхом жорсткої державної політики спрямувати зарубіжну допомогу в імпортозамінний сектор економіки; вдосконалити науково-технічний потенціал експортних галузей; сприяти кредитній політиці для експортерів тощо.

Експортна стратегія повинна розроблятися на основі глибокого аналізу кон'юнктури зовнішніх ринків, становища у вітчизняному виробництві, впливу факторів, які позначились на обсягах та структурі експортної діяльності, визначення цілей, пріоритетів і напрямів розвитку експортного потенціалу.

Пріоритетом у розвитку експортного потенціалу повинно стати використання переваг тих виробництв, які мають передові технології та високий експортний потенціал, а саме - літакобудування, космічні послуги, порошкова металургія, виробництво надтвердих матеріалів.

Географічне розташування України сприяє розширенню міжнародних транспортно-експедиторських послуг під час транзитних перевезень автомобільним, залізничним, повітряним, водним і трубопровідним транспортом. З цієї точки зору важливо забезпечити участь України у проєктах прокладання трансконтинентальних транспортних коридорів. Це сприятиме інтеграції України у світову систему господарства і забезпечення економічної безпеки.

Теоретичні аспекти експортної складової економіки України та її безпека досліджені в фундаментальних роботах вітчизняних вчених-економістів та юристів В.М. Геєця, Сі. Пірожкова, М.М. Ермошенко, О.Г. Білоруса, Д.Г. Лук'яненко, Е.Г. Панченко, Ю.М. Пахомова, А.І. Кредісова, А.С. Філіпенко, О.А. Кириченко, С.Г. Ошки, В.С. Новицького, І.Ф. Бінько, Г.В. Пастернак-Таранушенко, Б.В. Губського, Т.Т. Ковальчука, В.П. Горбуліна та інших. Але

не зважаючи на велику кількість досліджень проблема безпеки експортного потенціалу українських підприємств залишається мало дослідженою, чим і детермінована актуальність даної статті.

Зовсім не дослідженою є проблема експортного потенціалу хімічних підприємств, які є флагманами експортноспроможності України й основними інструментами для заробітку валютних коштів. Особливо цікавою з наукової точки зору і практичною є «комерційна безпека експорту хімічних підприємств і обсяг валютних надходжень в Україну», що стало більш актуальним в умовах глобальної фінансової кризи, яка в жовтні 2008 р. досягла і України. Таким чином, актуальність представленої статті зростає разом з ризиком втратити Україною ринок експорту хімічної продукції.

Відповідно метою даної статті є дослідження економічної безпеки експортного потенціалу хімічних підприємств на прикладі державного підприємства «Укрхімтрансміак» (УХТА), а завданням - запропонувати шляхи безпечного підвищення ефективності експортного потенціалу підприємств хімічної галузі України.

Експортний потенціал країни - це здатність суспільного виробництва даної країни виробляти необхідну кількість конкурентоспроможних товарів і послуг для зовнішнього ринку.

Україна має значний експортний потенціал, в якому виділяють дешеву робочу силу, відносно розвинуту промисловість, значну сировинну базу, можливість АВК і ВПК, наявність високих технологій і науку. Але кожний з цих елементів має суттєві недоліки з точки зору світових масштабів.

У сучасних умовах кожна країна повинна прагнути до як можна більш інтенсивної участі у світовому ринку. Одна з причин всесвітньої торгівлі може заключатися у тому, що фірми будь-якої країни не в змозі виробляти продукти, що користуються попитом на внутрішньому ринку. Вступ України до СОТ пов'язаний зі значними привілеями: він дозволяє більш ефективно використовувати існуючі в країні ресурси, прилучитися до всесвітніх досягнень науки і техніки, у більш стислі строки здійснити структурну перебудову своєї економіки, а також більш повно і різноманітно задовольняти проблеми населення. Але є і суттєві проблеми, які зв'язані з конкурентоздатністю вітчизняного виробника та вітчизняних товарів, а також формування адекватної системи безпеки експедичного потенціалу підприємств.

Для нашої країни пріоритетним напрямом розвитку зовнішньоекономічної діяльності є розвиток експортних операцій, для ефективного проведення яких необхідна експортна політика. Під експортом розуміють вивіз із країни товарів, виготовлених, вирощених чи видобутих у країні, а також товарів, раніше завезених через кордон і перероблених на митній території.

Експортні операції вважаються здійсненими, якщо товар після виконання певних митних формальностей та процедур, про які подані відомості для статичного обліку, пропустити через митний кордон країни-контрагента.

У міжнародній комерційній практиці використовують два основних методи здійснення експортно-імпортних операцій:

- прямий метод або прямі продажі. Виникає вигідна фінансова вигода, оскільки скорочуються витрати на суму комісійної винагороди посереднику, знижуються ризик і залежність результатів комерційної діяльності від можливої несумлінності чи недостатньої компетенції посередницької організації;
- непрямий чи посередницький метод передбачає купівлю і продаж товарів через торгово-посередницьку мережу. Експортні операції як складова частина зовнішньої торгівлі є найважливішим джерелом одержання прибутку держави. Досягнення максимальної ефективності експортних операцій, а, отже, масимілізація прибутку можливе тільки з використанням знань і досвіду, накопичених протягом тривалого часу.

Основними ланками при здійсненні експортних операцій є промислові підприємства, а також різні невиробничі організації. Тому вивчення експортних операцій держави в цілому неможливе без розгляду й аналізу окремих експортних операцій окремих підприємств.

Експортна політика повинна враховувати збалансованість. Наприклад, якщо в країні відсутні родовища залізних руд, вона буде змушена їх імпортувати (в разі, якщо не бажає відмовитися від їх використання). Країна, клімат якої не дозволяє вирощувати каву, банани, чай повинна імпортувати ці товари. Держави, що мають певні види продукції, за природними умовами мають так звані резервні ресурси. Завдяки всесвітній торгівлі країна здатна використати цей "надлишок". У цьому і є основний зміст моделей "виходу на зовнішні ринки для реалізації надлишку", що використовується для аналізу закономірностей зовнішньої торгівлі країн, що розвиваються. В цьому випадку всесвітня торгівля повинна бути пояснена як міжнародний обмін товарами, які є в надлишку.

Реекспортна операція — це продаж та вивезення за кордон раніше ввезеного товару, який не піддавався в реекспортуючій країні ніякій обробці.

Об'єктом реекспорту найчастіше є товари, що продаються на міжнародних аукціонах та товарних біржах.

Здійснюють реекспортні операції торгові фірми для отримання прибутку завдяки різниці цін на той самий товар на різних ринках. Країна, фірма якої здійснює реекспорт, отримує торговий прибуток та вигоди від надання транспортних послуг, проведення страхових, кредитних та інших операцій товаропротрування.

Автором проведено спеціальне дослідження з питань експортної безпеки щодо українського державного підприємства «Укрхімтрансміак», яке є го-

ловним експортером на ринку аміаку. Одним із головних завдань «УХТА» є збереження ринкових позицій. Слід підкреслити те, що остаточно визначеним фактом є те, що у найближчий час ВАТ «ТольяттіАзот» побудує відгалуження від магістрального аміакопроводу Тольятті - Одеса до порту Железний Ріг і відмовиться від послуг УХТА. Україна втратить понад 1,7 млн т транзитного аміаку на майже 40 млн дол. США валових надходжень. З метою збереження та розвитку сфери діяльності УХТА необхідно реалізувати низку експортних проєктів, спрямованих на збільшення обсягів аміаку, що транспортується українською дільницею магістрального аміакопроводу.

Перш за все, це є надання послуг по транзиті іншим російським виробникам аміаку. Проєктна потужність аміакопроводу становить 2,9 млн т, пропускна здатність -2,5 млн т, а річний план транспортування не перевищує 2,1 млн т. Як правило, план не виконується Горлівським концерном «Стирол». Таким чином, існує технічна можливість додатково перекачати близько 500 тис. т аміаку на рік.

Це питання вирішується поетапно, починаючи з передачі частини квоти на експорт аміаку УХТА, концерном «Стирол» та МХК «Єврохім». Остання підтверджує наявність вільних обсягів аміаку та свою зацікавленість у цьому проєкті. Враховуючи завантаженість перевантажувального комплексу ВАТ «Концерн «Стирол», можна додатково транспортувати до 180 тис. т аміаку на рік, що забезпечить УХТА і бюджет України додатковим доходом на суму 2894400 дол. США. Другий напрям збільшення обсягу аміаку - це залучення аміаку виробництва Сєвєродонецького ДВП «Об'єднання Азот». Слід підкреслити, що невизначеність питань прав власності на підприємство та необхідність гарантування обсягів аміаку, що транспортуватиметься трубопроводом, вимагає створення корпорації на базі УХТА з передачею до його складу СДВП «Об'єднання Азот» або потужностей з виробництва аміаку цього підприємства, чому має сприяти Мінпромполітики України. Зазначене забезпечить додаткове збільшення обсягів транспортування аміаку на 200 тис. т та валового доходу УХТА на 3 млн дол. США.

Якщо буде прийняте рішення залишити Сєвєродонецьке ДВП «Об'єднання Азот» у державній власності, доцільно розглянути питання будівництва до підприємства відгалуження від магістрального аміакопроводу (НС-9). За попередніми розрахунками, вартість відгалуження аміакопроводу має сягнути 45 млн дол. США. Проте, транспортування близько 500 тис. т аміаку виробництва СДВП «Об'єднання Азот» повністю вирішить питання завантаження магістрального аміакопроводу навіть за умови повної відмови ВАТ «ТольяттіАзот» від послуг УХТА. Третім напрямком є збільшення пропускної здатності діючого аміакопроводу до 3 млн т на рік на дільниці, підпорядкованій Миколаївському ТРАНСАМІАКУ між НС-11 та НС-12. Пропонується на базі роздаточної станції РС-29 будівництво насосної станції,

що підкачуватиме аміак, чим забезпечить безаварійну роботу при навантаженні понад 2,5 млн т на рік, особливо після приєднання до магістрального аміакопроводу відгалуження до ВАТ «ДніпроАзот».

Враховуючи особливості трактування Законом України «Про трубопровідний транспорт» поняття «магістральний аміакопровод», виглядає доцільним провести переговори з власниками ВАТ «ДніпроАзот» щодо будівництва відгалуження під егідою УДП УХТА, а для його заповнення і налагодження поставок аміаку на інші державні хімічні підприємства отримати в оренду агрегат аміаку А-76, який зараз не працює.

Потребує збільшення і пропускна здатність перевантажувального комплексу аміаку в порту Южний до 4 млн т на рік. Вирішення цього питання цілком залежатиме від впорядкування майнових прав на цей об'єкт у відповідності до Закону України «Про трубопровідний транспорт». З метою підтримки ефективної структури експорту треба створити власну кампанію, підпорядковану УХТА. Створення кампанії доцільно проводити на базі юридичних та організаційних засад, передбачених проектом Закону України «Про український прапор». Одним із головних завдань буде замовлення будівництва 4-6 сухогрузів для перевезення міндобрих на Херсонському та 3-4 аміаковозів на Керченському суднобудівних підприємствах. Досягнуті принципи домовленості щодо перших кроків по реалізації цієї програми: двигуни та системи керування будуть отримані в лізинг у компанії Вольво, системи навігації виробляються Черкаським ВАТ «Оризон», метал для корпусів - Маріупольським заводом ім. Ільїча, спеціальні танки для збереження аміаку на судах - французькими машинобудівниками. Конструкція танків аміаковозів передбачатиме можливість перевезення скрапленого газу, що забезпечить його зустрічні поставки з країн північної Африки та Перської затоки по конкурентоздатних цінах і викличе розвиток відповідних підгалузей машинобудування, пов'язаних з виробництвом засобів і технологій по його використанню.

Попередньо домовлено, що підтримку цієї програми буде надано першокласним банком «Сгїdit Lyonnais» AG (Швейцарія).

Важливим напрямком розвитку експортного потенціалу УХТА є розвиток ринку мінеральних добрив. Вже під час реалізації вищезазначених заходів УХТА стане одним із найбільших операторів на ринку аміаку в Україні. Це надає можливість відновити коопераційні поставки аміаку, які були фактично припинені після приватизації основних виробників, чому має сприяти Мінпромполітики. З урахуванням транспортних переваг, що має УХТА, необхідно відновити поставки аміаку на ДП «Екоантілід» та Роздільське ДГХП «Сірка» для виробництва азотної кислоти, складно-змішаних та нових видів міндобрих за технологією BASF, яка передбачає

утилізацію фосфогіпсу, азотно-калійних добрив на основі сульфату калія виробництва Костянтинівського хімічного заводу.

Необхідно також відновити поставки аміаку на традиційні українські ринки, які нині контролюють російські виробники: в Угорщину, Словаччину, Польщу, Чехію, Румунію та Німеччину. Реалізація цього проекту вимагає будівництва перевантажувального комплексу аміаку з цистерн для колії 1520 мм в цистерни для колії 1435 мм біля ж/д станції Чоп, вартість якого можна оцінити в 5-7 млн дол. США.

Ще одним важливим сегментом розвитку УХТА є забезпечення сільгоспвиробників засобами хімізації рослинництва. Як оптовий виробник мінеральних добрив УХТА матиме значні можливості для вирішення питання поставок мінодобрив сільгоспвиробникам України, в тому числі і можливість кредитування засобами хімізації. Стратегічною перевагою УХТА на цьому ринку є можливе забезпечення сільгоспвиробників України аміаком за рахунок його зливу з аміакопроводу на роздаточних станціях. УХТА потребує отримання в лізинг значної кількості техніки для внесення аміаку та перевезення його автотранспортом, створення декількох спеціалізованих МТС та організації «хвильового» внесення аміаку в регіонах.

Слід зазначити, що вищезазначені заходи зможуть забезпечити інвестиційну привабливість хімічної промисловості України.

Розвиток сфер діяльності УХТА викличе зростання його інвестиційної привабливості, що надасть можливість залучати кредити, в т.ч. і на міжнародних ринках, не лише під власні плани розвитку, але і для реалізації нагальних для економіки України проектів на інших хімічних підприємствах.

Враховуючи весь комплекс факторів, пов'язаних із станом та перспективами розвитку експорту, необхідно сформувати цілісну систему заходів державного стимулювання експорту з метою створення сприятливих економічних, правових, організаційних та інших умов для розширення експорту на надання вітчизняним експортерам відповідної допомоги в фінансовій, правовій, інформаційній, дипломатичній сферах.

Поряд з удосконаленням товарної та галузевої структури експорту, важливо також забезпечити раціональне територіальне розміщення експортних потужностей в Україні. Не сприяє зміцненню економічної безпеки переважно забезпечення експортного потенціалу у Донецько-Придніпровському регіоні.

Для успішної інтеграції України у світову економіку слід урахувати нинішнє її становище у міжнародному розподілі праці, а також характер політичних відносин з окремими країнами та групами країн. Важливо також враховувати тенденції розвитку сучасного світового господарства, щоб формувати науково обґрунтовану й ефективну зовнішньоекономічну політику України.

Стимулювання розвитку експорту та забезпечення експортної безпеки в умовах, коли Україна стала членом СОТ, повинно включати насамперед економічні та організаційно-правові заходи.

Економічні заходи повинні полягати у забезпеченні страхування експортних кредитів від комерційних та політичних ризиків; надання урядом гарантій щодо залучення кредитних ресурсів в експортоорієнтовані виробництва, запровадження спеціальної системи кредитування обігових коштів виробництва; надання державної фінансової підтримки експортерам промислової продукції; митно-тарифного стимулювання.

Серед організаційно-правових заходів доцільно виділити: вдосконалення правової бази розвитку експортної діяльності; створення системи зовнішньоторговельної інформації; державну підтримку просування української продукції на зовнішні ринки; проведення наукових досліджень у зовнішньоекономічній сфері, зокрема, досліджень кон'юнктури товарів на зовнішніх ринках; підготовка кваліфікованих кадрів для діяльності в зовнішньоекономічній сфері; створення та підтримка об'єднань експортерів, координація їх діяльності на зовнішніх ринках з метою ефективного використання кон'юнктури та дотримання правил конкуренції.

Що стосується конкретного експортера, який займається експортом аміаку УХТА та заходів по розвитку експорту і його безпеки, про які мова йшла у статті, то вони повинні забезпечити в 2009-2010 рр. реалізацію вищенаведених бізнес-проектів і забезпечити:

- збільшення вартості послуг з транзиту аміаку через територію України, що надає УХТА, понад 10 млн дол. США;
- відновлення роботи містовизначаючих підприємств - Роздільського ДГХП «Сірка», Костянтинівського ХЗ;
 - загальне зростання вартості транспортних послуг, що надає УХТА, протягом трьох-чотирьох років збільшиться майже на 110 млн грн, тобто на 50% порівняно з показниками 2004 р.;
 - зростання обсягів виробництва мінеральних добрив на підприємствах підгалузі, що не працюють протягом останніх років, на 450 млн грн на рік;
 - відновлення системи хімізації рослинництва, яка відповідатиме сучасним вимогам агровиробництва;
 - вирішення питання паливної безпеки держави за рахунок імпорту скрапленого газу з країн північної Африки та Перської затоки.

ЗМІСТ

1. **Сінченко Ю.П.** ВИНИКНЕННЯ, СУЧАСНИЙ СТАН І МОЖЛИВІ НАПРЯМКИ ПОДАЛЬШОГО РОЗВИТКУ НАУКИ. ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ (ЕКОСЕСТЕЙТ).....
2. **Бурбика М.М.** НЕДОБРОСОВІСНА КОНКУРЕНЦІЯ ЯК ОДНЕ З ПРАВОПОРУШЕНЬ АНТИМОНОПОЛЬНО-КОНКУРЕНТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА.....
3. **Касьян Є.М.**.....
4. **Куліш А.М.** СТРАТЕГІЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЛЕЖНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА.....
5. **Пахомов В.В.** ОКРЕМІ ПИТАННЯ БЕЗПЕКИ ІНДИВІДУУМА, ПІДПРИЄМСТВА І ДЕРЖАВИ.....
6. **Горева Є.Ю.** ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ АНТИМОНОПОЛЬНОГО-КОНКУРЕНТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА.....
7. **Горевий В.І.** ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЩОДО УЧАСТІ ЮРИДИЧНОЇ СЛУЖБИ В ЗБЕРІГАННІ МАЙНА СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ.....
8. **Харченко В.Б.** ОРГАНІЗАЦІЯ ТА УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА(щодо об'єктів права інтелектуальної власності).....
9. **Трошечко В.В.**
10. **Янішевська К.Д.** ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА БАНКУ ЯК СКЛАДОВА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ.....
11. **Солонар А.В.** ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА НЕДОБРОСОВІСНУ КОНКУРЕНЦІЮ.....
12. **Чердиченко Н.В.** КАДРОВА БЕЗПЕКА ЯК СКЛАДОВА ЧАСТИНА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА.....
13. **Кононенко О.Я.** РЕЙДЕРСТВО ЯК ФАКТОР ЗАГРОЗИ ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ ПІДПРИЄМСТВА.....
14. **Курдес О.Л.** ЕКОНОМІЧНА ЗЛОЧИННІСТЬ ЯК ОДНА ІЗ ЗАГРОЗ ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ.....
15. **Гончарова А.В.** ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ПЕРЕХОДУ ПРАВА ВЛАСНОСТІ У ПОРЯДКУ СПАДКУВАННЯ.....
16. **Бордюк Ю.В.** ЗАХИСТ КОМЕРЦІЙНОЇ ТА СМНИЦІ ЯК ЗАГАЛЬНИЙ ЧИННИК, ЩО ВПЛИВАЄ НА ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ ПІДПРИЄМСТВА.....
17. **Сайко Л.Ю., Сайко А.О.** ЕКОЛОГІЧНА СКЛАДОВА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА.....
18. **Харченко В.Б., Міщенко О.М.** ГОЛОВНІ ЧИННИКИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ОРГАНІЗАЦІЮ ТА УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ

БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА (ФІРМИ) В УМОВАХ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ.....	
19. Міщенко О.М. ПРИНЦИПИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЛЕЖНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА.....	
20. Півень А.Г., Шевченко І.П. ТЕХНІЧНИЙ ЗАХИСТ ФІНАНСОВОЇ, ВИРОБНИЧО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ІНФОРМАЦІЇ В КОМП'ЮТЕРНІЙ МЕРЕЖІ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ.....	
21. Артемов В.Ю. УПРАВЛІННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЮ БЕЗПЕКОЮ ЯК СУТНІСНА СКЛАДОВА ПОБУДОВИ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ.....	
22. Іванов А.І. ЕКСПОРТНА БЕЗПЕКА УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ.....	